

UNIVERZITET U SARAJEVU

FILOZOFSKI FAKULTET

KATEDRA ZA HISTORIJU

Lejla Delalić

E N E I D A

Završni (diplomski) rad

Mentor : Prof. Dr. Salmedin Mesihović

Sarajevo, 2021. godine

SADRŽAJ

- Sadržaj	2
- Uvod	3
- O piscu	6
- Sadržaj	
- Prvo pjevanje	10
- Drugo pjevanje	14
- Šesto pjevanje	17
- Sedmo pjevanje	22
- Deveto pjevanje	28
- Dvanaesto pjevanje	31
- Historijski kontekst djela	
- Vrijeme nastanka djela Eneida	36
- Političke, vojne i historijske okolnosti	39
- Književna analiza ključnih tačaka	43
- Književna analiza pojedinih likova	48
- Zaključak	50
- Sažetak	52
- Rezime in English	55
- Literatura	58
- Kratka biografija	59

UVOD

Slavno djelo naslova „Eneida“ isto tako slavnog rimskog pjesnika Vergilija nastalo je pod specifičnim okolnostima u antičkom vremenu. U njemu je na jedan detaljan način, svojstven Vergilijevom pjesničkom stilu, iznijeta radnja koja je od općeg značaja za rimsku historiju. Slobodno možemo reći da djelo ima i svjetski značaj. Pogotovo posmatrano kroz dio koji nadziremo u predstavi i doživljaju Rima, kao svjetski moćne države u tom vremenu. Ovo djelo predstavlja ep, odnosno spjev i iznijet je kroz pjevanja u kojima se negdje nastavlja započeta radnja, dok negdje imamo nove početke „radnje“.

Kroz analizu spjeva uviđamo da je pjesnik dosta vremena proveo tražeći uzore, stilove pisanja, jezičkih formi i ostalih književnih postavki. U periodu u kojem je pjesnik djelovao to je bila normalna pojava. Na osnovu toga vidimo i kolika su bila njegova opterećenja, što ćemo i više puta spomenuti prilikom govora o samom pjesniku, tj. u njegovoj biografiji.

Spjev govori o Rimu, odnosno rimskoj državi i o njenom „pranastanku“. Takođe moramo primijetiti da uključuje sve segmente života pa samim tim ima posebnu privlačnost. U njemu je obrađeno dosta tema, a nekoliko njih su dominirajuće. To su prije svega rat i ratna dešavanja, koja odlučuju sudbinu mnogih, a prožimaju cjelokupnu radnju epa. Dalje, tu su proročanstva kao i uticaj bogova, kao centralne teme obrađene kroz ep. A onda emocije i sudbina koja je pokazana u djelu kao potpuna neminovnost. Emocije, iako su dosta prisutne, nisu od presudnog značaja ovdje, nego je to sudbina. Sudbina kao određenje, koja se ne može promijeniti i koja zatvara krug svih dešavanja. Naravno sudbinu određuju bogovi i oni njome upravljaju i određuju joj značaj. Tako je i ovdje, pa sve nekako odrediše bogovi namećući sudbinu.

Djelo nas podsjeća svojom radnjom na jedno drugo djelo koje je nastalo prije ovog. Naravno, radi se o Homerovoj Odiseji, a možemo zaključiti da je Vergilije pronašao ovdje svoj uzor. Eneida je doživjela više svojih verzija tokom vremena, a isto tako je i ispopularizirana na mnoge načine. Takođe je više puta poređena sa Homerovim djelom, zbog sličnog stila pisanja i izlaganja događaja. Djelo je dočekalo svoju slavu u antici, a kulturne prilike koje opisuje su jedinstven primjer antičkog, prije svega rimskog, a onda i drugih civilizacija koje su bile bliske ovoj. Tu se misli prvenstveno na grčku. Vergilije je živio u slavnom vremenu kad je na vlasti u rimskoj državi bio August Oktavijan, jedan od najvećih vladara na svijetu. To je vrijeme velikog uspona i razvoja Rima, a trebalo je da se taj uspon i ovjekovči. Ova uloga je pripala brojnim književnicima i pjesnicima koji imaju samo jedan zadatak : uzdići do savršenstva Rim u svojim djelima. U tome se isticao i pjesnik Vergilije, koji vrlo subjektivno veliča slavu rimske države.

To je upravo i bio primarni cilj pjesnika, da se u spjevu prikaže sva moć i veličina jedne države u usponu.¹

Događaji u epu imaju i širi smisao. Oni opisuju i sudbinu koja je dodijeljena jednom pojedincu, koji je „odabran“ od strane bogova kao bolji, jači i sposobniji. I koji je dobio samim tim i „božanski zadatak“ a to je bio izgradnja države za svoj narod. Dosta se spominje i ističe slava Rima kroz veličanje u cjelosti njegove civilizacije i naroda. Evidentno je da je Rim najveću slavu i dosegao u vremenu kad je djelovao pjesnik Vergilije.² Jer to je period kad Rim postaje svjetska država, svjetska sila, kojoj nije bilo ravne.

Razlog izbora ove teme jeste da se potpunije objasne prilike tog vremena i veliki poduhvat koji započinje glavni junak Enej s jednim jasnim ciljem. To je stvaranje države za sebe i svoj narod, koji se kroz cijelu radnju ovog epa kao predstavnik tog naroda bori da to ostvari. Enej je Trojanac i luta morima, jer je prisiljen da napusti svoju domovinu, koja je razrušena, zajedno sa svojim narodom. U ostvarenju svog cilja, koji je ujedno i zajednički cilj njegovog naroda jer djeli sudbinu sa njima, naići će na brojne otežavajuće okolnosti ali i dosta pomoći i olakšanja zbog uplitaja drugih. Ovdje se prije svega radi o bogovima, koji svojim uticajem, olakšavaju ili otežavaju misiju Eneji, a vidjećemo i kako.³

Velika je i uloga heroja kao i herojskih djela koja oni čine u ime slave, a to najviše dolazi do izražaja prilikom opisa borbi i sukoba koji su zauzeli mnoga mjesta u ovom spjevu. Pjesnik ovim opisima upotpunjuje sliku i predstavu čitaocima o raznim događajima na jedan jasan i slikovit način. Sve ličnosti koje upoznajemo kroz radnju epa su tako iznimnih osobina pa ne možemo da se ne upitamo da li je u pitanju pretjerivanje. Jasno je da ovi antički heroji jesu predstavljeni kao da su „iznad“ običnih ljudi a to jeste bio običaj antičkih pisaca.

I svaki od ovih heroja koji su prikazani u spjevu odlikuje se vrlim karakteristikama i predstavljaju primjer nekog „nat – čovjeka“. Jer su oni rođeni iz fizičkog kontakta čovjeka sa bogovima, pa su u ulozi polu - bogova. Samim tim imaju u naslijeđu ove superiorne osobine dobivene od bogova, kao što su velika snaga, izdržljivost, smjelost i slično. Ipak zbog polovice ljudskog, kojeg nose u sebi oni su i smrtni i to je njihovo „ljudsko nasljeđe“. Takav je i naš glavni junak, Enej čiji otac je smrtnik a majka boginja Venera.⁴

Ovo djelo nosi čitav niz vrijednosti koje će biti razmatrane kroz ovaj završni rad. To su prije svega književni i umjetnički, kao i historijski značaj, ali kod daljeg, dubljeg analiziranja uočićemo

¹ Vergilije, 2003, 9, govori se o vremenu vladavine cara Augusta i kako je to uticalo na razvoj Rima koji je dosegao svoj vrhunac, što je trebalo da ostane upamćeno u historiji

² Vergilije, 2003, 10, o Rimu, njegovoj veličini i porastu moći, a kako je to uticalo na nastanak ovog djela

³ Vergilije, 2003, 17, o lutanju Eneje i o njegovoj borbi da izgradi svoju državu

⁴ Vergilije, 2003, 9, o polu - bogovima, njihovoj ulozi i njihovim osobinama koje su im date i prisutnosti kao takvim u djelima antike

i njegov politički i nacionalni značaj koji je čak možda i mnogo važniji. Jer pjesnik je iznio u spjevu jedan zajednički san i cilj cijelog naroda predstavljen kao „rimski san“. Ovdje je u drugom planu ili pozadini lični cilj, odnosno možda nije niti prikazan. Jer bitno je da se ostvari cilj svih ljudi, a to koje su potrebe ili ciljevi nekih od junaka to je sigurno zanemarivo. Viši cilj trojanskog naroda je jasan od početka, i taj narod hrli bez imalo dvoumljenja i straha pred preprekama u želji da ostvari taj cilj. A iskazana je i sva volja i snaga tog naroda da istraje u svemu, uz svog vođu, narodnog „heroja sudbine“ - Eneju.⁵

U nastanku ovog diplomskog rada nije bilo mnogo teškoća osim ponešto zbog nedostatka konkretnog materijala. Jedna od manjih poteškoća jeste bila u pristupu objašnjenja opisa iz epa, ali i kod predstavljanja samih junaka. Zašto navodim junake – heroje iz ovog epa kad im je sam pjesnik dao toliko pažnje? Iz tog razloga što kod istih imamo dosta protivrječnosti koje traže detaljnu analizu. Pa onda sa sigurnošću možemo vidjeti „prave“ osobine koje dokazuje izvjesni junak tek nakon tog. Jasan naziv teme nije bila olakšavajuća okolnost, jer ne prihvata nikakvo oslanjanje na srodne tematike.

Želim da se ovom prilikom zahvalim svim svojim prijateljima, porodici i mentoru koji su mi bili velika podrška prilikom nastanka i izrade ovog diplomskog rada. Posebno hvala mojoj majci, Amini i sestri Šejli.

⁵ Vergilije, 2003, 11, o kolektivnom cilju i snu jednog naroda koji se bori za sebe, za svoju sudbinu i izgradnju svoje domovine i gdje je u drugom planu cilj pojedinca

VERGILIJE

O autoru spjeva o
kojem je riječ se
može dosta
govoriti, iako i
informacije koje su
iznijete u
biografijama
njegovih djela ne
govore s
pouzdanosti o

nekim djelovima njegovog života. To se posebno odnosi na posljednji dio njegovog života i pjesnikovu smrt koja je ispunjena sa dosta kontroverzi. A pouzdano možemo ipak tvrditi da je pjesnik bio dosta spominjan i za vrijeme svog života i pogotovo poslije.

Vergilije se najviše proslavio od svih rimskih pjesnika, od svojih savremenika. O njemu su mnogi i raspravljali, o njegovom životu i djelima i postao je jedna vrsta legende, još za vrijeme svog vremena. Poznajemo njegovu biografiju najviše zahvaljujući informacijama koje su poznate preko njegovog prijatelja, tragičkog pjesnika Varija.⁶

Vergilije je poticao iz skromne porodice, njegovo porijeklo je bilo iz okoline Mantove i otac mu je bio obični zemljoradnik. Bio je iz donjih društvenih slojeva, a rođen je 15.4.70.godine i osnovno obrazovanje stiče u Kremoni i Milanu. Bio je neuspješan u pokušaju da izgradi karijeru advokata, ali samo zato jer nije bio vješt u govorništvu. Govorio je polako i bojažljivo, čineći se neukim a vrlo vjerovatno da je to bilo zbog toga jer je bio i stidan. Ova osobina mu je ostala prisutna još i u kasnim godinama života. Izgledom ga njegovi mnogi savremenici, a posebno Donat, opisuju kao čovjeka „visoka stasa, crnomanjastog, seljačkog lica i slaba zdravlja“⁷

U svojim mladalačkim danima Vergilije je dosta bio pod uticajem neoteričke poezije da bi počeo da “kopira” Katulov stil ne bi li mu se tako približio. Ovi stihovi su objavljeni nakon pjesnikove smrti kroz zbirku „Sitnih pjesama“ a imamo i druga djela za koja se ne može reći da su dio pjesnikova opusa. Smatra se da su u nekim djelovima preuzeta kao dio djela drugih pjesnika. A Vergilije je poslije bio pod uticajem epikurovske škole, koja je tada bila jako uticajna. Uz njega

⁶ L.Trocki, 1980, 432, o Vergiliju sa stanovišta njegovih savremenika

⁷ L.Trocki, 1980, 432, opis pjesnika Vergilija od strane njegovih savremenika i drugih rimskih pjesnika koji daju podatke iz njegove biografije

su bili i njegovi sljedbenici i prijatelji Varije, a možda i Horacije, koji su bili dio tzv. augustovog klasicizma. Ovi pjesnici podržavaju u svojim djelima formalizam i subjektivizam neoterika.⁸

Prvo Vergilijevo značajnije djelo je bilo „Bukolike“ koje je napisao sa 39 godina života, a ovo djelo predstavlja pastirske pjesme. Ovdje pjesnik interpretira određene emocije i učenost kroz posebnu vezu sa prirodom i time razvija posebnu tzv. bukolsku vrstu u književnosti. On prati liniju neoterika, odnosno helenističkog pjesništva bez distance između pisca i glavnih junaka. Ovo djelo je nastalo u kriznim vremenima građanskog rata u Rimu, kao odbacivanje nekog vida stvarnosti. Vergilije je podržavao taj svijet i tako postao privržen Augustu, a ovi krugovi ne odobravaju književne uticaje iz prošlosti. Može se primjetiti da slika Vergilijevog pastirskog života nije u potpunosti najjasnija ali to nije odviše opterećivalo pjesnika. Jedinstven ton koji preovladava u njegovom izražaju je mnogo više bio bitan za njega, od ovakvih ovdje spomenutih detalja. Vergilije dosta često „posuđuje“ književnu građu od svojih predhodnika ili savremenika što opet nije naročito neobična pojava u ovom vremenu.⁹

Napisavši spjev o trojanskom junaku Eneji potakao je pojedine pjesnike da se bave istraživanjem i utvrđivanjem porijekla „rimskog naroda“. Tako se rod Julijevaca povezivao sa Enejinim sinom Askanijem i čak mu je poslije ime prerađeno u Jul. Vergilije je napisao ovaj svoj mit odmah nakon što je završio djelo „Georgika“ 26. godine. Kako je Homera vidio kao uzora u nastanku ovog djela time je otpočeo i neku vrstu takmičenja, odbacujući svoje helenističke uzore. Može se primijetiti da je pjesnik s velikom pažnjom pristupio pisanju ovog djela jer je osjećao potrebu da zadovolji sve kriterije i ideološke principe augustova doba.¹⁰

Eneida je mogla izazvati razne protivriječne reakcije, pa je Vergilije pristupio pisanju ovog djela s krajnjim oprezom. Samim navođenjem Troje kao „rimske domovine“ je izazvao politički odjek, a glavni junak je prikazan kao neko ko „napušta svoju domovinu“ pa su u vezi s tim određene reakcije i mogle nastati. Vergilije je odlučio da ovo djelo podijeli u 12 knjiga, s tim da je mnoge dijelove ostavljao nedovršene, a neki su takvi ostali i do kraja. Do 19. godine djelo je bilo uglavnom završeno, a njegovo dalje dotjerivanje je prekinula smrt pjesnika. Jer Vergilija je smrt dočekala u Brundiziju, gdje se razbolio i umro 21.9.19. godine, a pred smrt je želio uništiti ovo svoje posljednje djelo naredivši da ga se ne smije objaviti, ali August je odlučio drugačije. Tako je Eneida ipak ugledala svjetlo dana, iako su neki njeni djelovi ostali nedovršeni što odmah i primjetimo.¹¹

⁸ L.Trocki, 1980, 436, o Vergilijevoj književnoj orijentaciji i uticaju drugih pjesnika tog vremena

⁹ M. Đurić, 1969, 441, dijelovi iz biografije pjesnika Vergilija i o njegovim prvim uspjesima u književnom radu, počev od djela Bukolike

¹⁰ M.Đurić, 1969, 442, o porijeklu rimskog naroda kroz razmatranja pojedinih književnika i kritičara

¹¹ M.Đurić, 1969, 443, o nastanku djela Eneida i pjesnikovom radu na njemu

Eneidu možemo podijeliti na dva dijela : period Enejinog lutanja i period rata i tu možemo ova dva dijela uporediti sa Ilijadom i Odisejom. Iako vidimo da su kod Vergilija događaji isprepleteni i nemaju jedinstven slijed radnje kao kod Homera. Većina događaja iziskuje dublju analizu, a jedan od njih je neprijateljstvo boginje Junone prema glavnom junaku. I upravo ti djelovi gdje je prikazana oluja koju Trojancima šalje Junona kao i dolazak u Didoninu zemlju su jedna vrsta reprodukcije Odiseje. Od Homera su preuzeti opisi mnogih prizora, a i razni izrazi koje pjesnik koristi.¹²

U drugom dijelu Eneida preovladava sasvim drugačiji ton i ovdje je opisan pad Troje. Vergilije je imao zamisao da osvjetli događaje iz prošlosti vezane za propast ovog slavnog, „neosvojivog“ grada. To je uradio na slikovit način iz ugla posmatrača svog glavnog junaka koji se našao kao sudionik u ovom historijskom događaju. Jasno je da je pri tom bio vođen nizom zadataka a jedan je od njih i umanjiti pobjedu Grka koji su lukavstvom zauzeli grad. Jer Troja je pala mučki, varkom i krivokletstvom, a ne u „otvorenoj borbi“¹³

Vidimo da nacionalni rimski karakter najbolje dolazi do izražaja u Eneidi, a ujedno je u njemu obuhvaćen karakter političkog. U svim svojim opisima Vergilije je prilično realan, a historijske događaje prati dosta sistematično. Posebno je u Eneidi pjesnik pažnju posvetio silasku u podzemni svijet, što mu je opet zajedničko sa Homerom. Ovdje se pjesnik dosta oslanja na predskazanja iz zagrobnog života koja mu nose duše umrlih. Naravno i ovdje je jasan cilj Vergilija da spomene Rim kao svetkovinu i kulturu iznad drugih, da „prognozira“ do kojih visina će se Rimsko Carstvo uzdizati. Time je naglašena i uloga glavnog junaka Eneje, njegova slavna misija, a njegova ličnost zahtijeva posebnu obradu. Jer kako upoznajemo glavnog junaka zapažamo da on ne predstavlja nikakav ideal za svoj zadani cilj. Dosta je tragičnosti u njegovom odbijanju nametnute sudbine i on nevoljno pristupa izvršenju iste. On nosi u sebi neku vrstu unutarnje borbe i svojih slabosti, što se pokazuje u više slučajeva, a najbolje prilikom veze sa kraljicom Didonom. Podložan je emocijama koje prijete da ga „odvuku“ od odgovornosti i nametnutog cilja.

U nekim trenutcima bilježi se pjesnikovo kajanje i žal zašto je uopšte pristupio izradi Eneide. Pjesnik osjeća bespomoćnost jer je popustio, kako kaže Augustovom navaljivanju, a obuzimao ga je strah da neće djelo dovršiti. Te slutnje su mu se na kraju i obistinile...¹⁴

Ipak, pjesnik Vergilije je napravio jednu neraskidivu vezu svoje zemlje sa svojim vremenom i djelom. Zaslužuje svako divljenje po tom pitanju, jer je on najbolji tumač historije rimske države i jedna vrsta prihvaćenog proroka u očima budućnosti. Kršćanski svijet je morao prihvatiti

¹² M. Đurić, 1969, 444.-o sastavnim djelovima djela Eneida i o pojedinim događajima iz djela

¹³ L. Trocki, 1980, 147, o gradu Troji gdje pjesnik opisuje rat sa Grcima i mučki poraz od njih

¹⁴ M. Đurić, 1969, 443, o predstavljanju glavnog junaka i njegovog zadatka - analiza junakovih osobina, kao i njegove uloge u spjevu

njegov pogled na svijet i uvidjeti njegovu sposobnost da poveže historiju svoje države s historijom svijeta i kosmosa. Tako njegovo djelo Eneida postaje s pravom rimska biblija. Ovaj religijski karakter prisutan u svim dijelovima Vergilijevog života, dosta je obilježio njegova djela. Vergilija smo upoznali kao epikurejca, s početka njegovog djelovanja, jer je njegova suzdržljiva narav odgovarala njihovim propisima. Iako je poznat po svojoj velikoj osjećajnosti i takav i opisiv, gotovo ženskoj, on se nikad nije ženio. Dok je boravio u Rimu on je imao i nadimak Partenije, što ima veze s riječju partenos-djevica. Nosio je određenu uzvišenost po kojoj je bio prepoznatljiv, a što je njegova djela učinilo besmrtnim. Nije često imao ni jasan izražaj u svojim djelima, niti se može razumijeti sve što je napisao. Misli se da se često i ustručavao izraziti a i napisati šta i kako se osjeća, usljed svoje izražene duhovne plahosti. Primjetimo i čestu upotrebu njegove dvosmislenosti da bi se stvorila neka mogućnost dvojakog shvatanja nekog događaja u pojedinom djelu. Vergilije je uživao velik ugled, najviše upravo zbog djela Eneida, jer ona predstavlja proizvod rimskog duha.¹⁵

Međutim kako to primjećuju pojedini historičari koji su imali zadatak analize pjesnikovog djela, Vergilije je osjetio zasićenje pisanjem epa Eneida. I dok je bio zaokupljen pokušajima da ga završi često je mislima bio daleko u Grčkoj, pitajući se zašto je napustio. Iako se odgovor i razlog za to znao, pjesnik se prepuštao maštanju obećavajući sebi povratak na jonsko tlo čim njegov zadatak bude gotov. A trebalo je izvršiti Augustovu naredbu, njoj se morao pokoriti znajući da Eneida mora ugledati svjetlost dana. Vergilije je prihvatao ovu neumitnu sudbinu, kojoj se prepustio kao i do tada u životu. Jer on je bio čovjek koji je naučio na sređen život koji voli red i mir. A život i sudbina ga je odvuкао u potpuno drugačija okruženja puna vreve i nespokoja. Gdje se, kako često spominje, našao kao gost u svom životu, bježeći od stvarnog svijeta.¹⁶

¹⁵ S. Perwne, 1986, 126, o vezi koja postoji između Vergilija i religije upravo uz analizu njegovih duhovnih osobina i vrijednosti i uticaju njegovog djela Eneida na buduće generacije

¹⁶ Vergilije, 2003, 6, Vergilijevo raspoloženje prilikom pisanja djela Eneida

SADRŽAJ

PRVO PJEVANJE

Početak djela nas svojom radnjom upućuje na značaj koji će dobiti jedan događaj reflektovanjem kroz bitan dio sadržaja. Radi se o sukobu između glavnog junaka Eneje i vrhovne boginje Junone, koja i započinje ovaj sukob. Njeni razlozi za mržnju prema Trojancima isto tako su vrlo jasni. Jer, ona krivi Trojance za razaranje grada Tira, koji je bio pod njenom zaštitom. Pričalo se da je vrhovna boginja veoma voljela Kartaginu, koloniju tirsku. Tu je držala i oružja i kola, a htjela je da taj grad bude glavni grad svijeta. Ali čula je za narod trojanske krvi koji će razoriti tirske bedeme, pa se bojala da će se to obistiniti. Zato je osjećala neprijateljstvo prema trojanskom narodu, pa je odlučila da ih progoni i uništi a i njihovog vođu junaka Eneju. Upravo

opisom mržnje koju osjeća Junona i započinje prvo pjevanje nagovještavajući nam koliku će ulogu ove nesuglasice imati poslije.¹⁷

Legenda kaže da se Junona iz stida udala za boga Jupitera, jer u početku nije pristajala na njegovu udvaranja. A Jupiter je pribjegao lukavstvu i pretvorio se u pokislu kukavicu. Junona se sažalila nad ptičicom i uzevši je u ruke privila je svoje grudi. Tad se Jupiter vratio u svoj pravi oblik i silovao Junonu i ona nije imala kud. Predanje kaže da je njihova prva bračna noć trajala čak tristo godina.¹⁸

¹⁷ Vergilije, 2003, 25, objašnjenje o početku spjeva, o događaju koji će obilježiti dalju radnju u spjevu a radi se o sukobu između glavnog junaka i vrhovne rimske boginje

¹⁸ R.Grevs, 1991, 49, o vrhovnim božanstvima starog svijeta

Tako je Junona kad je vidjela da Eneja zajedno sa svojim ljudima plovi na lađama preko Tirenskog mora odlučila da se umješa. Ona je otišla kod boga vjetrova Eola da ga zamoli za pomoć, želeći da spriječi Eneju da stigne na svoje odredište. Eola je pronašla u njegovoj pećini, gdje je zatražila od njega uslugu a to je da pošalje svoje najjače vjetrove na more kako bi se izazvala oluja. Bog Eol je bio moćan bog, jer je mogao kontrolisati vjetrove obuzdavajući često njihovu snagu, kako ne bi odnijeli u svojoj silini mora i zemlju. On je bio voljan udovoljiti zahtjevima vrhovne boginje iz više razloga. Prije svega on je već boginji dugovao svoje kraljevstvo i skiptar, a ona mu je još ponudila nagradu. Rekla mu je dati na uživanje jednu od svojih najljepših ninfi, Dejopeju, a kojih je imala četrnaest, da bude sa njom do kraja života. Eol takvu ponudu nije imao namjeru odbiti, pa krenu da udovolji želji boginje Junone. On šalje svoje jake vjetrove Bura, Nota i Afrika koje je držao zatvorene u tamnici, a ovi zapuhaše svom snagom i uzburkaše more kojim su plovili trojanski ratnici pa se diže ogromno nevrijeme. Vjetrovi pokrenuše strašne valove koji su prijetili da će potopiti sve trojanske lađe.¹⁹

Junak Enej je pri pogledu na oluju koja je bjesnila morem pomislio da njemu i njegovim ljudima nema spasa. Svi se uznemiriše, kad odjednom mrak pade na more, a nebom zaparaše svetleće munje. Enejini ljudi su bili ustrašeni i svjesni da neki od njih neće preživjeti ovakve strahote. Vjetrovi su bjesnili stvarajući strašne valove i izgledalo je da iz ove situacije rijetko ko može ostati živ. Lađe, vesla, jedra su se lomila u naletima vjetra ili su ih ogromni valovi potapali i zbog toga je bilo dosta stradanja. Not i Bur, strašni vjetrovi, šćepali su po tri lađe, Not je lađe satjerao u stijene a Bur ih je bacio u plićak, zarivši ih u pijesak. Jedna od lađa koju je vodio junak Oront je završila na dnu mora jer je „progutao“ jedan od ogromnih valova. Trojancima se činilo da je ovo njihova katastrofa koja nema kraja, kad je ova dešavanja primjetio bog morskih dubina Neptun. Bog morskih dubina je primjetio komešanje mora, i vidje trojansku flotu koja je u rastrojstvu plovila morem. On je prepoznao Junonino djelo, odnosno odmah je shvatio da je ona ta koja je izazvala oluju. I on se odlučio umješati u ovaj događaj, iz više razloga a najviše jer mu je na neki način bio poljuljan autoritet. Stao je na stranu Trojanaca, tako spriječivši da oluja uništi sve trojanske lađe i time je donio spas Eneji i njegovim ljudima. Bog Neptun rastjera vjetrove naredivši im da se povuku a Eolu poruči : „nek se u svom dvoru razmeće taj Eol“ jer je on Neptun vladar morskog svijeta i ovaj se našao na njegovom terenu. Tako mu je poslao jasnu poruku, a u svakom slučaju bog Neptun je bio daleko moćniji bog od boga Eola u poretku po položaju bogova. Nakon toga se more stišalo, a oluja je prestala i Trojanaci su mogli nastaviti svoju plovidbu. Kako su bili izuzetno iscrpljeni od borbe s morem oni su odlučili da plove prema najbližoj obali. A to je bila Libija pa tako dođoše do njenih obala gdje počеше iskrcavanje. Ustanovili su da je samo sedam lađa uspjelo da završi putovanje jer su ostale stradale. Kad su izašli na obalu, junaci odlučiše da treba prvo da se odmore i jedan od junaka Ahat je naložio vatru. Njihov vođa Enej je s tugom zbog gubitaka pratio to sve i bio je nesretan jer nije uspio da

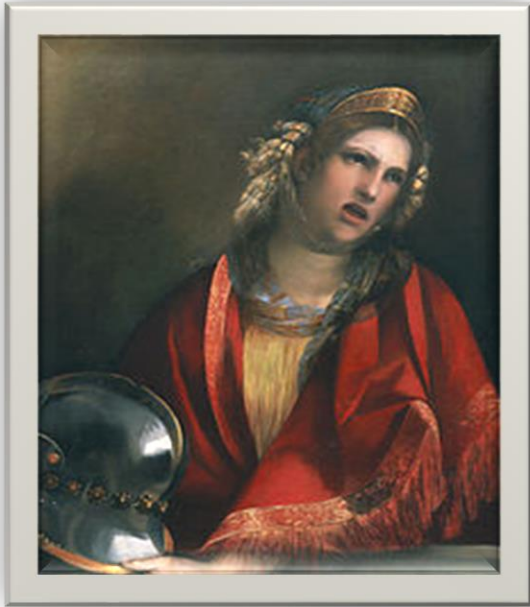
¹⁹ Vergilije, 2003, 25, Junona uspješno nagovara boga Eola da bude na njenoj strani protiv Trojanaca

sve svoje ljude sačuva. Oplakivao je smrt nekih od njih. Pođe u istraživanje zemlje u koju su došli jer je htio upoznati taj kraj, a kretavši se po brdovitom terenu uskoro izađe na jedan proplanak. Tu ugleda krdo srndaća, pa krenu da ulovi kojeg i uspije u tome. Donese u svoj logor sedam jelena, tačno koliko je i bilo njegovih lađa, kako bi nahranio svoje ljude. Tako i bi, pa se pripremi hrana za sve trojanske ratnike. Nasu se i vino u krčage a Enej se obrati svojim ljudima bodreći ih da nastave u svojoj misiji, koja ih vodi do njihovog cilja gdje će nastaviti svoj život u miru i sreći. Mnogi junaci su nakon što su se okrijepili vinom i mesom divljači koju su spremili na ražnju, legoše na travu tražeći odmor. Tad se podsjetiše i svojih drugova koji su nesretni stradali u oluji i nisu sada ovdje s njima. Istovremeno dok se bavio istraživanjem okoline i lovom na jelene, Enej je imao priliku za jedan blizak susret sa svojom majkom. U stvari ona ga je čula kako je nesretan u pokušaju da sebi objasni zašto je njegova sudbina i sudbina njegovog naroda toliko ispunjena patnjom. On se obraćao bogovima, pitajući se zašto oni ne dozvoljavaju trojanskom narodu da dođe u Italiju, a pita se i zašto vrhovni bog za kojeg je mislio da je na njegovoj strani to ne dozvoljava. Jer u tim momentima mu se zasigurno činilo da su se svi urotili protiv njih, a boginja Afrodita je odlučila da ga razuvjeri u tome. Kako bi bila sigurna kakav će odgovor dati svom sinu Afrodita je potražila odgovor kod vrhovnog boga Jupitera. On joj odgovori da on, Jupiter nije promijenio svoju odluku koja ide u korist Eneji i da junak nema nesretnu sudbinu, da ga naprotiv čeka slava i moć i svijetla budućnost. Proreknu Jupiter tajnu njegove sudbine rekavši da će on smiriti mnoge narode i dati im zakone i da će vladati tri godine u Laciju. Reče i da su Enejina iskušenja prolazna i proreknu mu veliki uspijeh, junaštvo po kojem će biti upamćen i čast da izgradi najjaču državu na svijetu. Proročanstvo se odnosi i na sudbinu Enejinog sina, nasljednika Askanija ili kako ga još zovu Jula, koji će prenijeti prijestolnicu u Alba-Longu. A ova dinastija će onda da vlada Lacijom narednih tristo godina. Jupiter spominje i boginju Junonu koja će se promijeniti i postati blaža kad se osnuje grad Rim, Marsov grad kojeg osnivaše Romul. On proriče i dolazak Cezara, koji isto ima trojansku krv. Te Jupiterove riječi su umirile boginju Afroditu, a isto tako su djelovale i na Eneju kad mu ih je majka prenijela. Afrodita je takođe objasnila sinu u čijoj se zemlji sada nalaze, pa Eneja sazna da su došli u zemlju kraljice Didone.²⁰

Afrodita je dala još neke upute Eneji u vezi kraljice Didone, koja je imala nesretnu sudbinu, jer je njenog muža Siheja, najbogatijeg među Feničanima, ubio njen zli brat Pigmalion. Njih dvojica su se posvađali ispred oltara a Pigmalion je dugo skrivao svoj zločin. Ipak Didona je saznala za bratovo nedjelo preko sna u kojem je muž Sihej upozorava na brata, govoreći joj da mora pobjeći od njega. Vidjećemo kasnije da će Didonu zla sudbina i dalje pratiti. Boginja Afrodita reče da Trojanci pokušaju pronaći utočište kod nje, jer je važila za pravednu i dobru osobu. I nakon kraćeg dogovaranja sa svojim drugovima, Eneja odluči da je najbolje za sve da poslušava savjet majke. Pođoše Didoninim kraljevstvom, znajući da će se sresti sa kraljicom, a mjesto

²⁰ Vergilije, 2003, 27, 29, 30, opis oluje koju je boginja Junona poslala na Trojance i njihov spas uz pomoć boga Neptuna te dolazak u Libiju

susreta je bilo blizu Junoninog hrama. Taj hram je Didona podigla u čast boginji Junoni, sa visokim stupovima od bronce i darovima bogat. Tada Enej iskoristi priliku da dok su čekali kraljicu uđe u hram gdje ugleda razne prizore. Posmatra oslikane slike čuvenih junaka iz prošlosti i svog doba, kao što je Ahil, Memnon, a vidje i kralja Prijama i druge, kao i trojanske bitke koje su vodili sa svojim neprijateljima. Ugleda i mnoge ratove koji su vođeni, a i sebe među svim ovim velikim grčkim junacima. Morao je ipak prekinuti ovo svoje razgledanje jer se pojavila kraljica Didona u pratnji svojih ljudi. Prišla je Eneji i njegovoj grupi pa ih otvoreno zapitala za namjere i zašto dolaze u njenu zemlju. Svi Enejini ljudi su željeli što prije objasniti Didoni da ne žele neprilike i da dolaze u miru, te da joj od njih ne prijete nikakva opasnost. Ona se u to uskoro i sama uvjerila kad je najstariji od Trojanaca Ilionej istupio i počeo da objašnjava kraljici kako oni nisu tu da bi pljačkali i ubijali. On joj se obraća i spominje strašnu oluju koja ih je natjerala da se iskrcaju upravo tu, u njenu zemlju. Požali joj se koliko su nedaća imali na svom putu, ali zahvaljujući svom vođi Eneji su uspjeli. Isto tako joj reče da su se uputili u drugu zemlju, Italiju jer su u potrazi za svojom novom domovinom. Na taj način je kraljica umirena i ona kad ih je saslušala odlučila da im može vjerovati, pa zauze dobronamjeran stav prema njima. Trojanци rekoše da su ostali bez svoje domovine grada Troje koja je razrušena, pa ona odlučila da im ponudi svoje gostoprimstvo. Ustupi im sigurnost svoje zemlje, rekavši da mogu ostati koliko žele. Tako su Trojanци pronašli svoje utočište, a Didona je imala i dodatne razloge za prijateljski stav prema svojim novim šticienicima. Jer ona je još i prije čula za zemlju Troju, a od svoga oca i za Enejinu lozu, pa mu to i reče. Njen otac je nametnuo vlast Kipru, a sudbina Troje joj je od tada poznata, zato što se njihov neprijatelj Bel hvalio da potiče od trojanskog roda. Nakon što je izrekla hvalospjev o Eneji i o njegovom rodu, Didona naredi da se prinesu žrtve za bogove i to dvadeset volova, stotinu svinja i stotinu janjaca. Isto tako je odlučila da svoje goste počasti gozdom koju je priredila njima u čast. Pripremljena je raskošna večera gdje su se svi okupili, a gostilo se u raskoši Didoninog dvorca i ona se pobrinula da ničega ne nedostaje. Hodalo se po skupocijenim ćilimima purpurne boje, a jelo iz srebrenog posuđa. Iznosila su se najbolja jela, pilo se vino i bilo je muzike, zabave i smijeha. Enej posla svog vjernog ratnika Ahata do trojanskih lađa jer je želio dati dar kraljici, veo utkan žutim akantom, Helenin nakit. Svi su uživali u pažnji kraljice, ali jedan će događaj odrediti dalji tok radnje. Boginja Afrodita je odlučila da se Didona treba zaljubiti u junaka Eneju, pa je poslala Erosa da odapne svoju strijelu prema njoj. Kad je Eros pošao da izvrši zadatak, Ahat je nosio Tircima darove a kraljica je bila na divanu i oko nje su bili veseli mladi ljudi. Svi su ležali na skupocijenom ćilimu i gostili su se jelima koja su spremale žene, Didonina posluga i to njih ukupno pedeset. Mnogi su se divili trojanskim darovima. Eros tada uze lik Jula, dječaka sina Enejeva i on pozdravivši oca priđe i kraljici. Ona se sa velikim interesovanjem zagleda u njega, a Eros podstaknu na ljubav kraljičino srce koja napuni vinom svoju čašu. I upravo u momentu kada je Didona prinosila svojim usnama čašu sa vinom Eros odape svoju moćnu strijelu. Nakon što je otpila gutljaj ona je upravila svoj pogled prema Eneji i tada se zaljubila u junaka. Kraljica je zabavljala svoje goste, ali je i jako puno

pažnje poklanjala upravo Eneji od kojeg je željela saznati više o njegovoj životnoj priči. Nagovarala ga je da joj priča o svom bjehu iz Troje i kako je došlo do toga da grad bude napadnut i poražen. Didona je opisana kao jako lijepa žena, ugodne spoljašnosti, sa blagim i izražajnim očima, lijepom kosom i licem. Uspjelo joj je na kraju da svojim čarima djeluje na Eneju i on joj počne pričati o onome što je željela čuti. To su njegova putovanja i sudbina njegove zemlje i naroda.²¹

²¹ Vergilije, 2003, 44, 45, 47 susret sa kraljicom Didonom, gozba na njenom dvoru i rađanje ljubavi prema junaku Eneji

DRUGO PJEVANJE

Junak Enej, po želji kraljice Didone započinje priču o Troji, gradu kojeg su razorili Danajci, Grci, napominjući da će to za njega biti potresna priča. Enej spominje početak sukoba Grka i Trojanaca pa govori o Trojanskom ratu – dugotrajnom sukobu između ove dvije strane. Dugogodišnje je ratovanje iscrpljivalo obje vojske, pa se lukavi Danajci dosjetiše kako će savladati Trojance. Njihov izum je bio čuveni Trojanski konj – kojeg su napravili od drveta i ogromne veličine i u njegovu unutrašnjost smjestili svoje najbolje i naoružane ratnike. Smislili su plan da ovog konja doguraju ispred kapija Troje i tu ostave, a ostatak grčke vojske se povukao i otišao. Tako Trojanci počеше slaviti prije vremena, misleći da su se Grci napustili ratište i da je borba gotova, a većina je mislila da je drveni konj koji je osvanuo ispred zidina grada, poklon bogova. U konju su vidjeli nagradu za sebe, za svoju hrabrost, a tako je mislio i kralj Troje Prijam. On nije slušao upozorenja nekih mudrijih Trojanaca, koji su ga upozoravali na moguću zamku, jer „Grcima se ne vjeruje“. Jedan od onih koji nisu vjerovali Grcima je bio Laokon i on je pokušao da utiče na građane Troje i da ih upozori da konj nije ono što oni misli. Govorio im je da su neznalice, jer konj je morao biti neka “opasna sprava” kojom su Grci htjeli preuzeti vlast u Troji, kao i to da je konj sigurno varka. Tada je i bacio svoje koplje u bok i u trbuh ogromnog konja, a u unutrašnjosti konja Grci se izmakoše i ono nikog od njih ne pogodi. A kralj Prijam je toliko želio da vjeruje u to da je konj poslat kao dar od bogova njemu, koji je sebe doživljavao kao moćnog i velikog vladara. Trojanci su tako nasjeli na zamku i drveni konj je na posebno napravljenim kolima, po naredbi kralja Prijama, doguran na glavni gradski trg. Konj je bio toliko velik da je sa velikom mukom doguran, izgledao je kao ogromna grdosija. Laokonovo upozorenje niko od građana Troje nije shvatio za ozbiljno, pa su njegovi pokušaji da upozori ostale da konj nije nikakav poklon ostao bez efekta. Svi su se divili ovoj „izvedbi bogova“ i slavili „pobjedu nad Grcima“. Ipak je uhvaćen jedan Danajac, od strane trojanske straže, ali ispostavilo se da je on ciljano bio ostavljen da bi razuvjerio Trojance o tome šta ovaj konj predstavlja. To bijaše Simon, koji zatraži da ga odvedu kod kralja Prijama, rekavši da će jedino njemu govoriti o porijeklu ovog konja. Simon je bio jako lukav, on je bio spreman ispričati svoju verziju za trojanski narod. Udovoljiše mu, pa se on ubrzo nađe ispred Prijama i poče svoju dobro uvježbanu laž. Govorio je da su Grci bili iscrpljeni ratom i da već dugo žele povlačenje, a konja su napravili da se grijesi okaju, od hrastovog drveta. A kako reče taj konj - ogromni kolos je morao ući u grad jer ako ne bi, izazvao bi se bjes bogova. I isto tako je trebalo da se Prijam uvjeri da je konj uistinu predstavljao poklon za njega i da su mu ga bogovi poslali, te da ne smije odbiti ovaj poklon. Simonu nije bilo teško izreći ove laži iz razloga što je Prijam to vjerovatno i priželjkivao, lakovjeran i željan veličanja sebe kao vladara. Prijam prihvati ovaj „čudni poklon“ kao potvrdu svoje moći i časti koju su mu ukazivali bogovi, nesvestan da je istina bila sasvim drugačija, čineći ogromnu grešku zbog koje će poslije kajati. Kralj obeća Simonu da će ga poštediti smrti jer im je sve ovo rekao. Većina ljudi je povjerovala u ovo Simonovo objašnjenje ali ne i neptunov svećenik, Laokon koji je prinio za žrtvu ogromnog bika moleći bogove za

pomoć. Tada iz mora izdoše dvije ogromne zmije, a masa ljudi se razbježa u strahu. Jedna od zmija uhvati Laokona omotavši se oko njega, a mnogi su posmatrači protumačili ovaj događaj kao kaznu i osvetu za Laokona koji se pobunio protiv volje bogova. Trojanci su proveli cijeli dan u uvođenju konja na trg i onda u njegovom razgledavanju, a stanovnici su grada imali podijeljeno mišljenje o ovom događaju. Izgledalo je privlačnije povjerovati u Simonovu priču i prihvatiti da konj nije predstavljao opasnost za Troju. Ali bio je, jer će donijeti veliku nesreću Trojancima, a uspijeh njihovim protivnicima. Oni će to doznati ipak nešto kasnije, kad je noć zavladała gradom. Tada su pod okriljem tame grčki ratnici otvorili vrata na drvenom konju i užetom koje su ponijeli sa sobom, se spustili na tlo. Nije ih bilo mnogo, ali su otvorili kapiju grada za svoje suborce i krenuli u napad na grad. Trojanci su bili većinom opijeni vinom, u svojim šatorima su spavali i nisu ni pomišljali na ovakav napad Grka. Zato je faktor iznenađenja bio velik i mnogi trojanski ratnici nisu imali ni oružje kod sebe u trenutku napada. Zato su s početka stradanja Trojanaca bila ogromna i pobijeni su mnogi od njih. Trojanski narod je ostao zatečen ovim napadom, a Danajci su harali po gradu, pustošeći i paleći sve na šta su naišli. Tako je otpočela propast za Troju, ulice su gorjele, neprijatelj je rušio svetkovine grada, palio hramove, ubijao i harao. Izgledalo je da nikome nema spasa te kobne noći i primjetno je da nije bilo gotovo nikakvog otpora. Neki od trojanskih junaka nisu uopšte ni stigli doći do svog oružja, a već su padali mrtvi i scene su bile stravične. Neki su bjegom pokušavali da se spasu, a i nesretni kralj Prijam je stradao. I njega je pokosio danajski mač, a njegovo obezglavljeno tijelo ostalo je ležati u masi drugih. Jedino je Eneja imao više sreće od drugih ali i naklonost bogova. Jer njemu je u san poslat Hektor da ga probudi, odnosno da ga upozori na opasnost i da mu kaže da mora ustati i bježati. Kad je budan Enej shvatio šta se dešava, shvatio je da mora djelovati. Pošao je ulicama grada koje su bile pune neprijatelja ali i krvavih okršaja, pa je i sam ulazio u njih. Isto tako je nailazio i na svoje ljude, koji su mu se pridruživali u borbi i oni su pokušavali da se organizuju i da pruže neki otpor napadačima. Takođe su postajali svjesni da im nema spasa i da će jureći među Danajce i strijele ići u sigurnu smrt. Teško je bilo opisati strahotu ovog momenta, koja je bila poraz Trojanaca i muke ovog grada na čijim ulicama su ležala tijela stradalih. Bila je to slika smrti i straha, ali za obje strane. Jer i Trojanci imadoše sreće u nekim od okršaja, a Enejina grupa ratnika ponajviše. Ali bilo ih je previše malo u usporedbi sa Grcima, tako da su na kraju odlučili da je najbolje da se povlače, ne bi li se spasili. Gledali su kako Danajci ruše kule i krovove na kućama i skrnavaju ukrase predaka Troje i kreću se prema dvoru kralja Prijama. Opisan je i njegov mučan kraj, kada mu je pred očima danajski junak Pir ubio vlastitog sina. Prijamu je tada svakako smrt bila blizu ali on se suprostavi neprijatelju, iako zbog starosti nije bio nikakva prijetnja. Pir ga ubi i to je bio kraj ponosnog kralja Troje. Slavni grad Troja koji je djelovao nepobjedivo, opasan čvrstim bedemima, bio je otpisan i savladan je njegov otpor.²²

²² Vergilije, 2003, 58 pad Troje uz pomoć trjanskog konja, opisi bitki u grčko - trojanskom ratu

Značajna je jedna epizoda koju preživljava Eneja u određenim trenucima bijega iz uništene Troje, a to je susret sa ženom princa Parisa. To bijaše lijepa Helena, koja je odrasla u Sparti na dvoru očuha Tindereja, a bila čuvena po svojoj ljepoti. Znalo se da će se na kraju udati za najbogatijeg Ahajca, Menelaja, iako su je prosili mnogi. Po legendi ovaj njen brak nije uspio zbog osвете boginje Venere, kojoj je jednom Tindarej zaboravio žrtvu. Odlučila je da ga kazni tako što će osuditi njegove kćeri da budu nevjerne žene.²³

Enej je ugledao Helenu na jednoj od ulica Troje a prepostavio je da je i ona bježala i sklanjala se od neprijatelja. U momentu je Enej pomislio da je upravo ona bila krivac rata Trojanaca sa Grcima i da bi trebao da je kazni. Jer princ Paris se zaljubio u nju, a ona je na nesreću bila udata za Menelaja, brata grčkog kralja Agamemnona. Zbog svoje ljubavi prema Parisu, Helena je ostavila Menelaja i pobjegla sa Parisom, a Menelaj se požalio bratu, pa su zajedno skupili vojsku i krenuli da brane svoju čast. Tako je počeo trojansko – grčki rat, a kako se Helena sklonila sa Parisom u Troju, tu je počela sva muka za njih. Ali kad je Enej pošao da ubije Helenu, zaslijepljen mržnjom i potrebom za osvetom, pojavi se njegova majka boginja Venera i poče ga odgovarati od ove zamisli. Ona mu reče da niko od ljudi nije krivac za rat jer je to bila odluka bogova. Oni su odlučili da Troja bude uništena i to se nije moglo izbjeći. Tako ga smiri i on odustaje od svoje osвете, pa nastavlja dalje da ide kroz ruševine grada, dok se oko njega sve obrušavalo i ništilo. Neki od njegovih ljudi su ga pratili, svjesni da treba da bježe iz grada, a posebno ih je potreslo kad su ugledali da je neprijatelj došao do Apolonovog hrama. Enej je uspio da dođe do svoje kuće, gdje su ga čekali njegova žena Kreuz, otac Anhiz i sin Askanije. On im objasni da grad nestaje u požaru i da moraju bježati odatle. Ali njegov otac je odbijao da poslušaj jer je kako je govorio svakako star i ne želi napustiti svoje ognjište. Enej ga je nagovarao ne želeći ga napustiti, pa nekako krenuše svi zajedno odatle, ali tek onda kad je Anhiz dobio od bogova znak da će imati njihovu pomoć. Tada Anhiz pođe za sinom, ali pošto je bio star nije mogao hodati pa ga je Enej nosio na leđima. Ipak je put bio previše težak za njega i on ga nije mogao izdržati. Bio je to težak gubitak za Eneja, a pored ovog izgubio je i Kreuzu. Ni njegova žena nije uspjela naći spas, izgubio je u mnoštvu ljudi koji su hrlili bježeći iz grada. Kreuz je na kraju Eneji prorekla lijepu sudbinu, žaleći što neće moći nastaviti dalje sa njim, a prenoseći mu da su je oduvijek slutnje da će ostati u rodnom kraju ispunjavale. Ona moli Eneju da pazi na njihovog sina što joj on i obeća. I tako se Kreuz rastade od njega a Eneji ne pođe za rukom da je zagrlj iako je to tri puta pokušavao ona je uspjela da mu se izmakne. Eneja je morao nastaviti dalje bez dvoje voljenih ljudi pa je bio beskrajno tužan, ali isto je tako znao da nije vrijeme za žalovanje. Znao je da mora potražiti spas za svoj narod i da će mu trebati mnogo snage da sve to izdrži. Morao je odmah djelovati, shvativši ipak da je izbjegao najgore, kad je sa jednog proplanka pogledao prema gradu kojeg je gutala vatra. Pratili su ga njegovi ljudi i odlučiše da će putovati

²³ R. Greys, 1991, 539, o Heleni i njejoj ljepoti koja će pruzrokovati rat Trojanaca i Grka

morem na lađama u potrazi za novom domovinom. Enejin narod je bio spreman da ga prati gdje god je bilo potrebno.²⁴

²⁴ Vergilije, 2003, 54, 55, 56, o razaranju Troje i Enejinom bjegu iz razrušenog grada

ŠESTO PJEVANJE

Najznačajnija epizoda iz ovog pjevanja je Enejin silazak u podzemni svijet. To je bila njegova želja jer je želio da još jednom vidi svog oca koji je stradao u požaru Troje, a želio je da se oprostí sa njim. Zato je znao da će morati krenuti dalje iz Libije i da će morati napustiti Didonino gostoprimstvo. Nakon što je zadovoljio iskazane želje kraljice koja je saslušala sve što je Enej ispričao o padu Troje, Enej je razmišljao o polasku. Iako je primjetio da kraljica Didona osjeća naklonost prema njemu, Enej je bio svjestan da mora ispuniti svoju misiju. Bogovi su odredili njegovu sudbinu, znao je to i morao je ispuniti očekivanja mnogih. Tako je naposljetku odlučio da je najbezbolnije da ode bez pozdrava, pa pokrenu svoje lađe i posadu jedno jutro. Ali kraljica kad ga nije zatekla i kad je shvatila da je Enej napustio doživi pravi šok od tuge i boli za njim.

Didona je tragično doživjela Enejin odlazak i okončala je tragično, oduzevši sebi život, jer ga je isuviše voljela. Ona vjerovatno nije mogla ni uvidjeti značaj zadatka koji je Enej imao, nego je željela junaka samo za sebe. Htjela je da Enej bude pored nje i da zajedno vladaju njenim kraljevstvom, ali to joj se nije moglo ispuniti. Ona je izabrala ovakav nesretan kraj jer nije mogla nastaviti svoj život bez voljenog čovjeka, pa je izabrala smrt. Enejin odlazak joj vjerovatno dokazuje i to da njegova ljubav nije bila toliko jaka koliko njena, pa možemo reći da je nesretan ishod prouzrokovan neuzvraćenim emocijama. A Enej ide u potragu za Apolonovim hramom ni ne sluteći kakve je događaje izazvao. On svojim lađama dolazi do Kume i tu se iskrcava u potrazi za Sibilinom pećinom, jer ga ona vodi u Podzemlje.²⁵

²⁵ Vergilije, 2003, 222, opis tragične ljubavi kraljice Didone prema Eneji

Enejinom silasku u Podzemlje su predhodili neki događaji odnosno pripreme koje je trebao sprovesti prije toga. Jer kad je junak došao sa svojim ratnicima na kopno eubejske Kume, izađoše na obalu kroz šumu tražeći Apolonov brijeg. Tu se u pećini nalazila Sibila, koja je trebala da pomogne Eneji da siđe u Podzemlje. Prije silaska u podzemni svijet kumska sibila koja se nalazila u Apolonovom hramu, je savjetovala trojanskog junaka da treba da prinese žrtve. Trebalo je žrtvovati sedam junaca i isto toliko ovaca, a Enej to odmah i učini. Nakon toga svećenica uvede Eneju u pećinu u kojoj je bilo stotinu ulaza i izlaza. Tu je junak trebao da sazna svoju sudbinu i tu mu se trebala predskazati budućnost. Sibila je čula od njega za dosadašnje nesreće koje su ga pratile, a ona opet vidi njegovu svijetlu budućnost i proriče mu veliki uspjeh. Reče mu da će biti slavan i da će ta slava biti zbog toga jer će on biti taj koji će osnovati i poslije vladati jako moćnom državom. Ali upozori ga isto tako da će ga u ustvarivanju ovako sjajne sudbine dočekati i brojne nepogode. Ona objasni junaku da će se kajati zbog ratova koje će voditi, jer će se voditi zbog strane žene i stranog braka. Reče mu i da će mu pomoć doći od strane koje se ne nada a to je od Grka. Enej je bio zadovoljan sibilinim proricanjem, pa je odlučio da joj kaže i svoj najvažniji razlog dolaska. To je bila želja da siđe u Podzemlje da bi vidio još jednom svog oca Anhiza koji je nastradao u trgediji Troje. Enej se želio oprostiti od svog oca a znao je da apolonova svećenica ima moć da ga odvede u Podzemlje. Ona je bila iznenađena ovakvim zahtjevom, jer je ovaj poduhvat bio izuzetno opasan pa je Eneju upozorila da je „teže se vratiti nego sići dole“. Ipak kad je rekao razlog zbog kojeg to želi i na njegovu veliku molbu ona odluči da mu udovolji. Znala je da neće uspjeti sam bez njene pomoći, poznavajući put i opasnosti koje vrebaju. Posavjetova ga da prije silaska treba ubrati zlatnu jabuku koju želi Proserpina, a isto tako treba prinijeti žrtvu za svog umrlog druga u vidu crnog ovna. Kako se Enej zapitao kojem to drugu će prinijeti žrtvu, odnosno kojeg će od svojih boraca izgubiti, na povratku mu se ukaza prizor. A ovo što je zahtjevala svećenica bi im trebalo biti dovoljno za početak da bi malo smirili mračne podzemne sile. Eneja odluči poslušati proročicu, pa pođe izvršiti sve što je tražila. Tada ugleda svog druga Mizena, kojeg je ščepao Triton, Posejdonov sin, pa ga udavi potapajući ga u morskim dubinama. Enej se odmah sjeti svećeničinog proricanja, pa se rastuži zbog stradanja svog druga. Oplakaše ga i ostali i nedugo zatim nakon što su nabavili drva iz šume počеше praviti lomaču za svoga druga. Odlučiše da mu odmah prinesu i žrtvu, crnog ovna po savjetu sibile. Nešto poslije Eneja spazi golubove, koji su bili ptice njegove majke, pa pomisli da će mu one pokazati put kojim će doći do mjesta na kom će ubrati zlatnu jabuku koju želi Proserpina. Enej uzviknu kako bi bilo dobro da ga golubovi vode do odredišta, da mu nađu put ako ga ima gdje se nalazi zlatna grana. A tako je i bilo. Dva goluba poletješe i dođoše do zlatne grane na kojoj je bila jabuka, a Enej je prativši njihov let došao do ovog mjesta. Ubrao je zlatnu jabuku, odnijevši je sibili i tako uspješno izvršio svoj zadatak. Kad se vratio do njene pećine njegovi ljudi su još uvijek oplakivali Mizena i pravili mu lomaču pokrivajući njene strane lišćem a ratničko oružje su stavili na gornji njen dio. Mizena spremaju i kupaju pa stavljaju na nosiljku i odnose na lomaču po običaju. A Enej želeći još na kraju da uzvisi ulogu svog druga daje

ime brdu koje se nalazilo iznad njih po njemu, Mizenus. Bio je spreman za ulazak u podzemni svijet i svećenica ga uvodi u Ork, kao što je i rekla. Nailaze tu na : Žalost, Griža Savjest, Glad, Bolest, Starost, Neslogu, Nužda i Smrt i Muka, na raznovrsna čudna stvorenja...Ugledaše i Himeru sa vatrom, Gorgone i Harpije a Eneja kad je ugledao ova bića on osjeti strah pa isuka svoj mač. Svećenica mu objasni da su to sve sijenke i da mu njegov mač tu mnogo neće biti od pomoći. Nastaviše dalje prema rijeci Stiks ili kako su je još zvali Stig. Njom je plovio njen čuvar, Haron koji je na svom čamcu prevezio umrle na drugu stranu rijeke. Haron je izgledom nalikovao na starca, ali bio je začuđujuće poletan i spretan, u prljavom plaštu i sa plamtećim očima. Ali kako je to Eneja poslije primjetio nisu svi mrtvi mogli prijeći na drugu obalu, jer Haron nije sve primao u svoj čamac. Samo oni koji su pokopani pod zemlju, oni su mogli preći rijeku Stig, to mu je objasnila svećenica. Oni koji nisu imali sahranu nisu mogli odatle dalje i njihove duše su bile osuđene da lutaju obalom rijeke. Enej je imao priliku da sretne takve i oni su pokušavali na sve načine doći do Haronovog čamca ali uzalud. Ovaj je „savjesno“ obavljao svoju splavarsku dužnost. Enej je dugo razmišljao o njihovoj nesreći promatrajući ovakve prizore. Ti koji nisu pripadali niti na jednu stranu su bili dosta brojni a Enej je neke prepoznao kao velike junake. To su bili Oront vođa likijskih lađa, Palinur, jedan mornar koji je pao sa palube broda nesretnim slučajem i mnogi drugi. Čini se da je Eneju najviše dojmio Palinurov slučaj jer on je bio najuporniji u potrebi da ide na drugu obalu. Kad je to primjetila apolonova svećenica vrlo uvjerljivo ga odvratila od te zamisli, a Eneji reče da se ne trebaju tu više zadržavati. Nastavili su preko rijeke, a tu se susreću sa jednim od najstrašnijih prizora iz Podzemlja. Ugledali su čuvara podzemnog svijeta – troglavog psa Kerbera, koji je ležao ispred svoje pećine. Svećenica je smislila lukavstvo, kako da pređu pored njega i baci mu medni kolač u kojem su bile uspavljujuće trave. Kerber ga je halapljivo progutao, a kad su trave djelovale i pas zaspao, Eneji i svećenici se otvori prolaz. Podzemlje je nosilo zastašujuće stvari za one koji su prošli kroz njega, a jedna od njih je i susret sa dušama umrle djece, čiji krici su se odzvanjali svuda, ali i sa onima koji su nevini osuđeni na smrt kao i samoubice. Među samoubicama je bila i kraljica Didona, koja je lutala u mraku zajedno sa ostalima, pa je Enej ugledao i njenu sjenku među drugima koji su boravili tu. Njena rana koju je sama sebi zadala izgledala je Eneji još uvijek svježa, pa on zaplaka od tuge što je vidi takvu. Taj susret je bio pomalo čudan, jer Enej je nakon što je ugledao Didonu, pokušao da joj se približi i obrati na fin način, ali to je bilo bezuspješno. Enej je želio ovaj susret jer bi ga vjerovatno rasteretio pa je pokušao da objasni kraljici da nije želio da je učini nesretnom. Ali ona nije imala namjeru da ga sasluša, niti da mu oprostila za ono što je uradio, pa se nije ni osvrnula na njegove riječi. Nego je okrenula glavu od njega i otišla ljutito odatle prema jednoj šumi gdje ju je čekao njen muž Sihej. On je bio tu za nju da joj uzvratila ljubav, on je bio njena utjeha i to je bilo jasno a Enej je ostao iza nje da s tugom isprati njen odlazak. Ovo je jedna od emotivnijih epizoda u kojoj glavni junak na vrlo buran način proživljava nametnutu situaciju. Naravno on je morao nastaviti dalje prema Eliziju i ideći dalje nailazi na jednu poljanu, gdje su boravili samo slavni ratnici, pa prepozna neke od njih : Tidej pa

slavni Adrast, Tersiloh i Idej na svojim kolima i svi oni su prilazili Eneji želeći da saznaju zašto je on stigao ovdje. Enej nije imao puno vremena da im objašnjava jer je morao krenuti dalje, na šta ga je stalno svećenica opominjala. Teško ih je napustio, a posebno jer je vidio i Parisa, ranjena i unakažena tijela i lica, koji je poginuo u odbrani Troje. Paris je imao potrebu Eneji ispričati kako je nastradao, jer je sve počelo u noći u kojoj niko nije očekivao iznaneđenje u vidu grčkog napada. Tačnije grčki ratnici su izašli iz drvenog konja i poharali Trojom, a Paris je čak okrivio svoju ženu Helenu da je otvorila vrata Menelaju. Još prije je sakrila oružje Parisu pa on nije imao čime da se bori. Ispalo je da je Helena tako htjela da se dodvori Grcima i Menelaju kojeg je prevarila kad je došla ovdje u Troju.²⁶

Paris je tako mogao pričati još jako dugo o svemu, podsjećajući se kobnog događaja da nije shvatio da Enej mora ići dalje. Nastavio se put kroz podzemni svijet i to prema Tartaru, gdje su ih dočekale

zidine i
vrata koja
Tisifona.
određivala
kaznu
svojim
bičem. I
hidra sa
čeljusti je
ulazu kao i
čudovišta,
džinovi i
mjesto je
određeno
su za svog

ogromne
željezna
je čuvala
Ona je
svima
mašući sa
ogromnim
ogromna
pedeset
bila na
druga
titani,
furija a to
bilo
za one koji
života krali,

varali, lagali, koji su bili ubijeni zbog preljube i radili svake druge zločine. Tu su trebali ispaštati svoje grijeh. Svećenica reče Eneji da treba da preda Persefoni svoj dar, zlatnu jabuku koju je ubrao za nju, pa on to i uradi. Nakon toga krenuše prema ljepšem mjestu a to je bio jedan proplanak, u blizini kojeg je bila šuma i gdje se osjećao svež zrak. To Enej odmah primjeti pa ga oduševi čistoća ovog mjesta. Znao je da je to Elizij. Prizor ispred njega je bio divan jer su svi bili veseli i vedri, a mnogi su pjevali, igrali i zabavljali se, uživajući u idiličnoj atmosferi. Bilo je svećenika koji su svirali na harfama, a koplja su ovdje bila pobodena u zemlju. Svi su bili sretni i zadovoljni, svirali su prelijepu muziku, niko od njih nije nosio oružje jer im vjerovatno nije ni bilo potrebno. Neki su se hvalili uz smijeh i dobro natjecaljsko raspoloženje, dok su ostali sjedili u

²⁶ N. A. Kun, 1984, 29, o razlozima početka sukoba između Parisa i Menelaja, o uzroku Trojanskog rata

travi a bilo je i prepoznatljivih umjetnika među njima. Oni su nosili bijele marame omotane oko glave i upadali su u oči. Tada se svećenica obrati ovim junacima, rekavši im koji je razlog njihove posjete. Jedan od junaka izađe iz gomile pa reče da on zna ko je Anhiz kog traže i obeća im da će im pokazati put do njega. Krenuše za njim jednim puteljkom i dođoše do jedne uzvisine na kojoj ugledaše Anhiza. Enej mu potrča u susret i ispruži ruke kako bi ga zagrlio ali se iznenadi kad su mu ruke pošle u prazno. Jer njegov otac je bio sjenka, kao i svi oni koji borave ovdje. Tri puta je pošao rukama da zagrlji oca i tri puta su ruke prošle kroz prazno. Enej je bio vidno razočaran, ali brzo se povrati kad je njegov otac počeo da govori. I on je bio sretan što je još jednom vidio svog sina a imao je mnogo toga da mu objasni pa je u žurbi počeo da priča. U onome što mu je saopćio bilo je dosta prošlosti ali najviše budućnosti, događaja koji će se desiti a u vezi su sa Enejinom sudbinom. Susret oca i sina dokazuje njihovu ogomnu povezanost i ljubav. Anhiz je mnogo govorio o životu koji će imati Eneja, ali ga je imao i na mnogo šta upozoriti. Kako on kaže : „oni koji rade zlo, uvijek će ispaštati za svoja zla, a oni koji rade dobro za njih se prema nagrada i oni će uživati na onom svijetu“. Po Anhizu mnogi će ispaštati na onom svijetu onoliko koliko duguju, a samo mali broj onih koji nisu grijehili za života dočekaće prostranstva Elizija i njegovih polja. Neki će ostati da lebde između, izloženi vjetru, a drugi peru grijeh u rijeci zamućenoj. Nije li to bila neka vrsta predodžbe Enejinog oca o zagrobnom životu i poruka? Anhiz povede Eneju i svećenicu na jedno brdo i reče im da će nastaviti da govori o slavi dardanske loze i o slavi koju će doživjeti njegov sin ali i njegovi potomci. Bilo je to Anhizovo proročanstvo i uzevši ovu ulogu na sebe, on je detaljno obavio, prorekavši svijetlu budućnost za Eneju, kojem je tako odredio sudbinu. Eneja jeste svojim zalaganjem zaslužio samo dobro, pa je i bilo pravedno da bude u milosti bogova. Njegov otac u budućnosti njega vidi kao jednog moćnog vladara velike i jake države koju će osnivati a njegov sin i ostali nasljednici će nastaviti ovakvu tradiciju. U njegovom proročanstvu našli su mjesto i mnogi drugi slavni vladari rimske države koji su vladali poslije, kao što su bili Cezar i August Oktavijan, koji će postati slavni. Spominje njihovu moć i ratove koje vode da bi učvrstili svoju vlast i kako pobjeđuju Garimante i Inde. Anhiz je vidio i dolazak drugih vladara na vlast, spominje Tarkvinija, a i Bruta vidi kao osvetnika. Tako se dotaknu rimske slavne historije pa posavjetova svog sina da bude mudar i pravedan vladar dostojan svog oca, imena i porodice. Anhiz dugo priča o moći rimske države predviđevši dugotrajni uspjeh za nju. Takođe on je pripremao Eneju na situacije koje neće biti nimalo lake za njega u njegovom životu pa ga savjetuje da se vodi strpljenjem. Zamoli ga i da nikad ne odustaje nego da istraje u svemu, a Eneja mu sve obeća. Na kraju je moralo doći do rastanka, jer je Enej odlučio da je vrijeme da krene nazad. Zato se srdačno oprostio od oca i bi mu žao što ga ostavlja tu, ali je bio i zadovoljan jer je uspio da se vidi s njim. Anhiz je ispratio sina i svećenicu do vrata od slonovače koja su bila izlaz odatle. Enej je sada bio spremniji da ide dalje, da ostvari svoju sudbinu i da se nosi sa svim događajima koji su ga čekali. Jasno nam je koliko

ulogu je imao njegov otac kao potpora koja mu je bila potrebna, a nakon njegovih savjeta junak je bio očito osnažen. Mogao je napustiti Podzemlje i krenuti dalje.²⁷

²⁷ Vergilije, 2003, 104, Enej u podzemnom svijetu i svi događaji koji su mu se pri to desili a koji će obilježiti nastavak radnje spjeva

SEDMO PJEVANJE

Enej je nakon rastanka sa ocem lađama zaplovio u Kajetinu luku, ploveći u potrazi za obalom.

Ponovo je započeo plovidbu morem, napustivši luku i nastavljaajući svoju potragu za zemljom gdje će osnovati svoju državu. On sa svojim ljudima plovi do Kirkine zemlje, u nastojanju da se ne približi ovoj zemlji previše iz više sigurnosnih razloga. Ovaj kraj su Trojanci najviše izbjegavali zbog divljine odnosno nepristupačnih šuma iz kojih su se čuli zvuci koje su ispuštale razne zvjeri. Bilo je tu lavova koji riču u noći, medvjeda i veprova kao i ogromnih vukova, a tom zemljom su stalno puhali jaki vjetrovi. Tako su išli dalje i izbjegli ovu zemlju i došavši do mirnog mora, a na kraju dođoše i do rijeke Tibar prepoznajući njene obale. To im je i bio cilj, da dođu do Lacija u koji isplovjavaju i koji će uskoro postati zemlja u kojoj će se naseliti. Enej je bio sretan što su uspjeli.

U ovoj zemlji vladao je kralj Latin, čuven od svoje loze, ali nije imao muškog nasljednika, jer ga je izgubio kao vrlo mladog. Imao je samo jednu kćerku, koja se zvala Lavinija i očekivalo se da se ona uda, jer je tada već bila stasala za tu ulogu. Tražio se adekvatan prosac za buduću vladarku Lacija, a mnogi su znali za to pa su žurili prema dvoru da se predstave i preporuča kralju. U pokušajima da se pridobije naklonost kralja, najviše je uspijeha imao princ Turno, ali samo za kraljevu ženu a djelimično i za princezu Laviniju, kojoj je isto bio dopadljiv. Jer kralj je imao drugačije mišljenje, iako je Turno bio prikladan za ovu ulogu, pa on nije dozvolio zbog određenih razloga da se to desi. Latin je bio opterećen proročanstvima, u koja je vjerovao da će se obistiniti a jedno od njih je i to da njegova kći mora poći za stranca. Inače će njegovom kraljevstvu opasti moć a on nije mogao dozvoliti da se desi. Jedan prorok je prorekao ovakvu sudbinu za njegovu kćerku, vidješi da će se udati za nekog ko će doći iz daleke zemlje. Znamenja su se pojavila tako što je Latin kad je došao u Lacij u dvorištu svog dvora našao drvo ogromnog lovora. On ga je posvetio bogu Apolonu, ali jednog dana na sam vrh drveta spusti se ogromni roj pčela, a prorok na osnovu toga proreknu sudbinu Lacija. Proroku Faunu Latin je uvijek išao po savet kad su ga sumnje mučile, a on mu je rekao da nipošto ne daje svoju kćerku za nekog ko je iz njegovog kraja. Princeza Lavinija je bila dio tog proročanstva, a Latin je tako znao da njegov nasljednik neće biti Turno. Jer je vjerovao da proročanstvo mora ispoštovati. Zato je kad je ugledao Enejine lađe kako uplovjavaju prema njegovim obalama, požurio da ih dočeka. Poželio je dobrodošlicu svojim gostima i ponudio im gostoprimstvo. Trojanski narod je uspio doći na cilj svog putovanja, bili su u Laciju, a za njih će sad početi jedan novi period kad će se ponovo boriti za sebe. Kralj ih nije ugošćavao jer su mu se „dopali“ nego iz svojih proračuna i interesa. Znalo se za proročanstvo koje mora biti ispunjeno, a ono je predviđalo dolazak stranca iz daleka. Latin je vidio tog stranca iz proročanstva u junaku Eneji, on je odmah pomislio da je to njegov budući zet. Zato su Trojanci primljeni kod Latina uz sve počasti. Da li je kralj Latin imao i drugih mogućnosti je upitno ali sigurno bi ih upotrijebio da je mogao pretpostaviti do čega će dovesti njegova odluka da junaku Eneji ponudi ruku svoje kćeri. On se nije premišljao, duboko

sujevjeran je mislio da radi u svom interesu i interesu svoje države. Ipak radilo se o njegovom nasljedstvu a i njegovom vladarskom pravu. U momentu dolaska Trojanaca kroz Lacij je vladalo svakodnevno raspoloženje stanovnika kod kojih se dodatno osjećao i prizvuk slavlja. Trojanci su vidjeli latinske kuće i mnoštvo naroda koji se kretao ulicama grada, a neki su ugledali nepoznate ratnike pa su javljali kralju o njihovom dolasku. Kralj je primio Trojance u hramu bogova, a doček je bio prikladan. Sjajan je dvorac bio kraljev, nalazio se na vrhu grada a imao je stotinu stubova i bio je okružen šumom. Trojanci su uvedeni u salu za prijem gostiju, a Latin je svoje goste upitao kojim povodom dolaze, želeći doznati njihove namjere. Jedan od najistaknutijih ratnika Troje, Ilionej istupio je ispred svojih drugova želeći u ime svih odgovoriti kralju. Objasni mu da su protjerani iz svoje domovine, a da su proputovali nakon toga mnoge zemlje u potrazi za zemljom koju su im prorekli bogovi da treba da je traže. Reče mu i da oni dolaze u miru i da nisu tu da bi stvarali neprilike bilo kome. Ispriča kralju i o svim teškoćama na koje su nailazili prilikom svoje plovidbe morem, ali i o velikoj želji trojanskog naroda da pronađu mjesto za sebe gdje će biti sigurni. Zato zamoli Latina da ih primi u svoju zemlju i obeća mu da će poštovati mir i red. Ponudi isto tako i zalog mira, poklon za kralja a to je bila zlatna zdjela iz koje je pio Enejin otac Anhiz a koju su uspjeli spasiti iz požara Troje. Vladar Lacija se napokon uverio u poštene namjere ovih ljudi, ali i zbog nade u ispunjenje proročanstva on odluči da prihvati njihove darove. Rukovanjem je označeno sklapanje saveza i mira između Latina i Eneje, a i kralj Latin je odlučio darovati istaknute trojanske borce. Dao im je svakom po čistokrvnog konja, sa purpurnim ćilimima su bili prekriveni i zlatnim ukrasima koji su visili na njima, a budućem zetu pokloni kola sa dva najbolja konja, najbrža, „nebeskog soja“²⁸

Sve ove događaje je pratila boginja Junona, mnogo zainteresovana za sve što se ticalo Trojanaca. Ovi njihovi uspjesi kojima je svedočila su kod nje izazivali samo negativne emocije. Ona je bila jako nezadovoljna i ljuta iz razloga što im je uspjelo da dođu u Lacij što im je i bila namjera. U svojoj mucu, što je pobjeđena, ona proklinje budućnost Eneje i Lavinije, jer je svjesna da ne može spriječiti njihov brak niti savez Eneje i Latina. Ipak zna njihovu budućnost i vidi ratove Trojanaca i Rutulaca, pa im predviđa da će liti krv da sačuvaju svoju novu domovinu. Boginja je na sve načine ispoljavala svoj bijes pokušavajući da smisli adekvatan i učinkovit način da ih se ipak riješi. Bila je svesna da ne može to učiniti sama već da mora potražiti pomoć nekih od bogova. Smislila je plan osvete znajući da je boginja Alekta neće razočarati, pa je odlučila da je pozove iz mračnog podzemnog svijeta i da sa njom sklopi savez. Alekta je bila uvijek raspoložena da ratuje i da izaziva sukobe između ljudi i po tome je bila poznata. Kako su je još zvali kćer Noći, sa hiljadu imena, kojoj je Junona obećala da „na hiljadu načina može biti zla“. Zato je i pozvala Alektu sebi i objasnila joj svoje želje. Junona je bila svjesna da je između Eneje i Latina sklopljen savez a i to da će se Latinova kći Lavinija udati za Eneju. Znala je i za

²⁸ Vergilije, 2003, 111, 126, dolazak Trojanaca u Lacij i doček kralja Latina gdje kralj dariva istaknute ratnike i Eneju posebnim darovima

proročanstvo ali svejedno im je poželjela nesretnu sudbinu, proričući da će sukob obilježiti savez dvojice vladara i da će krvlju platiti moć svog carstva. Boginja Junona je brzo uspjela da nagovori Alektu da posije sjeme razdora i sukoba po cijeloj zemlji, kako bi pomutila Enejin i Latinov savez. Junona je samo željela da njihov savez ne uspije kao ni Enejin brak sa princezom. Alektu nije trebalo puno nagovarati jer njoj je to bilo u prirodi da sije mržnju i zlo a ona je voljela i da pokaže svoju moć tako da je pristala da pomogne Junoni. Alekti je naravno i laskalo jer jedna tako moćna boginja kao što je Junona traži pomoć od nje, pa je požurila da počne realizaciju njenog plana. Pokrenula je svoje zlo i otpočela sukob koji će ići na štetu mnogih. Prvo je došla u odaje Latinove žene, kraljice Amate koja je svakako bila opterećena dolaskom Trojanaca. Kraljica nije djelila mišljenje sa kraljom u pogledu izbora zeta jer je bila na strani Turna, kog je cijenila i poznavala. Alekta priđe kraljici i baci na nju jednu od svojih zmija koja krenu kraljici do srca, a ona uplašena napravi lom po dvoru dok ne dođe pred svog muža. Jer zmija je po njoj puštala svoje otrove i obuzimala cijelo njeno biće. I tada mu reče što misli o Lavinijinom braku sa strancem i njegovim planovima i pokuša ga odgovarati od takvih zamisli. Molila ga je da razmisli još jedan put, jer kako će dati ruku svoje kćeri potpunom strancu, kojeg nikad prije nisu vidjeli a kamoli upoznali. Spomenu mu i Turna, jer kako reče ona i Turno je bio plemenitog roda i Mikenac, znači stranac, ali kralj nije htio ni da čuje za takvo što. On je bio čvrsto odlučio uveren da ispravno postupa i nije htio nipošto da mjenja svoju odluku. A tad je kraljicu već savladavao otrov zmije, a bila je i očajna zbog kraljeve odluke. Odlazi iz dvorca do jedne obližnje šume a u iznenadnom porivu da treba da zaštiti svoju kćerku ona je vodi sa sobom. Mislila je da će tako odgoditi kraljevu odluku, odnosno brak između Lavinije i Eneje. Ona je Laviniju sakrila u mraku šume, štiteći je od očeve odluke, a sve je to i bio Alektin plan. Kraljica Amata je bila poštovana žena u okolini i ona pozva i ostale žene iz svog kraljevstva da je podrže i da joj se pridruže. Tako su trebale da se suprostave muževim izborom zetova, a ova situacija je izazvala vrlo burne reakcije kod mještana. Dolazi do meteža kod naroda koji se uznemirio a to je Alekta i priželjkivala. Tako je ona počela polako da ispunjava zadatak koji joj je povjerila vrhovna boginja, a to je budući sukob. Kad je to vidjela Alekta je krenula dalje da ostvari još jednu zamisao koja će joj omogućiti realizaciju zadatka. Dolazi do dvorca u kojem je boravio Turno, princ rutulskog naroda. U momentu njenog dolaska on je spavao u svojim odajama i bila je ponoć kad je je boginja Alekta odlučila da mu se pokaže u drugom obliku. Zato uze lik jedne starice, svećenice, pa princu uđe u san. Poče mu govoriti o tome kako kralj Latin ima novog zeta, koji je stranac koji je tek stigao a kojem kralj nudi sve, svoje kraljevstvo i kćerku. A kako on Turno nije odabran, a to mjesto je zaslužio i trebalo mu je pripasti. Turno je spavao, ali kad je čuo ove riječi, on se probudi sav gnjevan na kralja Latina, koji ga je izigrao, tražeći odmah svoje oružje. Tako i ovaj put Alekta uspijeva u svom podsticanju mržnje, pa će time izazvati početak sukoba između Latina i Turna. Alekta svojim riječima navodi Turna da pomisli kako Latin nikada nije ni pomišljao da njegov nasljednik treba da bude on. Nije ga je imao u planu, nego je samo čekao da se pojavi taj koji je trebao. To je mnogo djelovalo na Turna i on se mnogo razbjesnio

želeći da se suprostavi ovoj odluci kralja. Smatrao se oštećenim i prevarenim i odlučio je da se osveti. Alekta nije imala milosti kada je govorila Turnu protiv Latina, upozoravajući ga tobože s dobrim namjerama kako će ga svi u okolini ismijavati ako nešto ne poduzme. Jer kako je taj Latin mogao takvo nešto da mu uradi iza leđa, isčuđivala se ona. Time je podpirivala sve veći bjes kod Turna, ali u jednom momentu on odluči iako je povjerovao svećenici da je udalji od sebe. Rekao joj je da se skloni i da ga pusti jer je to „muški posao“ u koji se ona mješa. To je mnogo naljutilo boginju, pa ona odbaci svoj prijašnji lik stare svećenice i prikaza se Turnu u svom pravom izdanju. A ono je bilo vrlo zastrašujuće i on se mnogo uplašio kad je vidio koliko je strašna bila, a baci na njega i jednu plamteću buktinju. On se odmah probudio i krenuo da se sprema za rat uzevši svoje oružje. Javi svojim ljudima da će mir prekinuti i da se prihvate oružja. Jer morao se neprijatelj istjerati iz zemlje, a to su bili Trojanci. Moglo se naslutiti da će doći do ovakve situacije a sve to je išlo u prilog boginji Junoni, koja je priželjkivala rat kojim bi se riješila

Eneje i Trojanaca. I uskoro će on i početi, jer se njegov prizvuk već osjećao.²⁹

Princ Turno je odlučio da okupi sve svoje ljude i oni su pristizali sa svih strana u rutulski logor. Svi su se spremali za ratovanje i svi najhrabriji ratnici su željeli da se njihov vođa ponosi njima. Bili su lijepi i stasiti, a najljepši od svih je bio princ Turno, najvisočiji od

sviju, prepoznatljiv po kacigi koja je bila ukrašena trostrukom perjanicom koju je nosio na glavi. Njegov štit je bio sav od zlata. On je uvijek bio na čelu, prvi u bitci išao je ispred svih i bio je pravi vođa rutulskog naroda. Tada je izdao naredbu da se svi počnu naoružavati, da spremе oružje za rat. Bilo je tu : mačeva, kopalja, noževa, a kacige su im bile na glavama zbog zaštite i štitovi u rukama. Ratnici oštре svoje sjekire i sječiva, traže i svoje zastave, koje će ponijeti kao obilježja, kao i trube da označe početak i kraj bitke. Neki od njih pretapaju staro oružje od svojih predaka, oblikuju ga i kuju po svojoj mjeri. Mnogi junaci su se odazvali Turnu i došli da krenu u rat s njim, a među njima je bio i Laus, najljepši osim Turna, krotilac konja. Pratio ga je i Aventin, koji je svom štitu nosio znak hidre znak svog oca, Herkula i sa lavljom kožom na plećima.

²⁹ Vergilije, 2003, 162, savez između boginje Junone i boginje Alekte kojim su Trojanci trebali biti dovedeni u rat i kojim bi se prekinuo savez Latina i Eneje, a i onemogućio Enejin uspjeh u daljem ostvarivanju njegove sudbine

Dođoše i braća blizanci iz Tibura, Katil i Koras, a sin Neptunov, Mesap, zovnu ljude u rat a prate ga Fescenjani i Ekvi. Potomak Sabinjana, Klaus, vodio je silnu vojsku koja se pridružuje rutulskoj. Dođe i Agamemnonov sin Hales i željan pljačke i plijena Umbron po zapovijedi svog kralja Arhipa, a tu je i Vibrije. Turno je optuživao Latina za sve svoje muke čudeći se što kralj hoće da se srodi sa strancem, a kralj Latin ga je uzdrmao svojom odlukom. Sva kretanja rutulske vojske pratio je Enej koji je znao da je došlo vrijeme za sukob koji se morao desiti. I u svom logoru je naredio da počnu pripreme za sukob, jer je vidio da se u susjednom logoru naoružavaju, kuju oružje, mažu uljem koplja, oštire mačeve i rade sve neophodno pred početak bitke. U logoru je bilo mnoštvo ratnika, neki su bili pješaci a drugi su bili na konjima i svi su nosili svoje zastave i obilježja. Dok su trube odjekivale gradom, Enej je odlučio da se obrati svojim ljudima. On je kao njihov vođa bio svjestan da grad ima jake bedeme kojima je bio opasan a koje su predstavljale odličnu zaštitu. Isto tako je prepostavio da će neprijatelj prvi krenuti u napad, zato je donio odluku kojoj su se mnogi začudili. Rekao je svojim ljudima da ni slučajno ne napuštaju zidine grada i da sve podrede odbrani. To je značilo da Eneja neće započinjati napad već da će se samo braniti. Upozorio je svoje ljude da ne napuštaju svoja mjesta niti da izlaze na otvoreno što je priželjkivano od strane napadača. Nakon toga Enej je odlučio da postavi stražu koja će moći primjetiti dolazak neprijatelja još iz daleka i na vrijeme upozoriti ostale. I na kraju Enej je imao samo još da ohrabri svoju vojsku i da joj uzdigne moral što je i uradio odabranim riječima, podsjećajući svoj narod na to ko su i odakle su došli. Na drugoj strani Turno je napuštajući svoj dvor krenuo prvo do dvora kralja Latina, u želji da se prije obračuna sa Trojancima obrati i njemu. Ali ovaj nije htio puno da se objašnjava, već je smireno rekao Turnu da je njegova odluka o izboru zeta konačna i da nema namjeru da je mjenja. Upozorio je Turna da ne bi trebao tako da reaguje niti da se mješa, jer je izbor Eneje bio odluka bogova. Tu Turno nije mogao imati nikakav uticaj i treba da se povuče po mišljenju Latina. Sve je to još više razbjesnilo Turna koji nije imao namjeru prihvatati „volju bogova“ nego u silnom naletu odlazi da započne rat. Ide prema trojanskom logoru i dolazi ispred zidina grada, brže od svojih ljudi koji su išli iza njega. Tu se zaustavlja, iznenađen što suparnička vojska nije izašla ispred, jer je očekivao sukob na otvorenom polju. Enejini borci nisu napuštali svoje obrambene položaje i nisu se osvrtali na Turnovo čuđenje. Slušali su Enejeine naredbe i bili zaklonjeni iza zidina, čekajući napad da bi pružili odbranu. Turno je bio vidno razočaran i u pokušaju da na sve načine isprovocira branitelje on je skakao na svom konju s jedne strane na drugu. Jahao je tik uz zidine, ali Trojanci su ga ignorisali čak i onda kad je njihov položaj okarakterisao kao kukavičluk. Uzalud mu je bilo sve to dok se nije dosjetio lukavstvu kojim će istjerati braniocima. Zapalio je ogromne baklje koje je počeo bacati na bedeme grada, a njegov primjer su ubrzo slijedili i njegovi ljudi. Ovo je bilo jako učinkovito, jer su se Enejini ljudi doveli u tešku situaciju zbog požara koji su nastali. Mnogi su pokušavali da ugase vatru, ali neki su se spasavali i bijegom. Neprijatelj je odapinjao strijele na one koji su bili izloženiji prilikom gašenja vatre, pa je to sve dovelo Rutulce u bolju poziciju u ovoj bitci. Oni su uz pomoć ovih požara bili u prednosti jer su izazvali metež i nestabilnost kod

Trojanaca što im je i bio cilj. Može se reći da su uspjeli oslabiti snagu neprijatelja, a krenuli su i u novu akciju, koja je mogla uroditi plodom. Uz pomoć visokih ljestvi koje su donijeli sa sobom postavljajući ih uz zidine, oni su se penjali i pokušavali da uđu u grad na ovaj način. Naravno branitelji grada su pratili ovaj njihov pokušaj i na više načina „sklanjali“ odatle ljestve. Trojanci nisu uspijevali da „skinu“ svake ljestve pa je veliki broj Rutulaca uskoro ušao u unutrašnjost grada. Vođa Rutulaca, Turno se najviše isticao u napadu, on je naprosto izazivao pometnju među redovima trojanskih ratnika. Imao je zaista imponantnu pojavu, ali i ratnu vještinu koju je znao upotrijebiti u ovakvim situacijama. Sa lakoćom je savladavao suparnike, a isto tako je okončao život mnogima koji su mu se našli na putu. Eneja je brzo uvidio kolika opasnost prijeti za njegove ljude od Turna i koliko je izgledao nepobjedivo. I da sam nije krenuo da bodri svoje drugove moguće da bi bilo posustajanja. Vatra koju su zapalili Rutulci gorila je na još nekim mjestima jer nisu uspjeli da je ugase a takav slučaj je bio sa jednom važnom kulom koja je predstavljala osmatračnicu. Ona je bila zapaljena i gorjela je prema svom vrhu na kojem su se nalazili neki od trojanskih junaka. Na kraju vatra ju je uništila i ona je pala dogorivši a zajedno s njom su pali i borci koji su je branili i neki od njih su stradali tom prilikom. Sreća je bila promjenjiva, na obje strane pa se nije mogao naslutiti konačni ishod ove bitke. Ipak, izgledalo je da je malo više naklonjena Turnovoj vojsci, uz jedno zapažanje o njegovoj vojsci. Ma koliko Turno bio hrabar i sa uspjehom savladavao neprijatelja, njegovi ljudi su bili njegova slabost jer nisu mogli izdržati njegov korak pa su posustajali. To će primjetiti i on što će izazvati njegovu ogromnu ljutnju na njih, pogotovo poslije ove bitke. Kod Enejinih ljudi je isto tako bilo slabosti, ali uticaj Eneje kao njihovog vođe je bio jači nego što je Turno imao kod svojih. On je mnogo više mogao postići kod svojih ljudi koji su uspjeli da izdrže pritisak Rutulaca pa oni nisu uspjeli pobjediti do kraja, već su se morali povući. Turno je donio odluku o povlačenju jer je osjetio da ne može odnijeti potpunu pobjedu ali i zato jer se spuštala noć. On je pokrenuo svoju vojsku prema logoru gdje su bili utaboreni, odlučivši da će tu provesti noć, previti ranjenike i odmoriti se. Biće to predah za obje strane.³⁰

³⁰ Vergilije, 2003, 133, 136, 146, opis bitke između Trojanaca i Rutulaca koja je vođena na inicijativu rutulskog vođe Turna

DEVETO PJEVANJE

Iako je došlo do neke vrste primirja između zaraćenih strana, Enej, vođa Trojanaca je ipak bio na oprezu. Zato je odlučio da postavi stražu i to dvojicu ljudi, koji će pratiti situaciju a ostalima je naredio da se odmore. Trebalo je povratiti snagu za iduće okršaje i on je toga bio svjestan. Za stražu je izabrao ljude u koje je imao najviše povjerenja a to su bili Niz, hrabri Hirtakov sin, izvrstan strijelac i Eurijal, jedan od najljepših trojanskih mladića. Oni su se našli zajedno i otpočeli stražarenje. Na zadatku su bili skupa i pratili su dešavanja u rutulskom logoru. Potom započеше razgovor kojim će doći na pomisao o jednom smjelom planu. Junak Niz je predložio diverziju, odnosno on reče Eurijalu da bi bilo dobro upadom po noći u neprijateljski logor, dovesti svoju vojsku u prednost i eventualnu pobjedu. On je prepostavljao da su i Rutulci umorni od ratovanja te da će piti vino i zaspati u svom logoru a onda ih neće biti teško iznenaditi.

to trebalo bi njih dvojica bio bi to poduhvat. spreman prijedlog...Ovi da kad su smjenu u potražje savjet dođoše i svojom vijeće. Vođe saslušашe i oni bi ovaj njihov

Reče da bi se iskoristiti, iako to poduzeli riskantan Eurijal je bio prihvatiti junaci odlučje završili svoju straži da ostalih. Pa izadoše sa idejom pred ih primiše i se složiše da plan mogao

uspjeti. Svi su bili zadivljeni njihovom hrabrošću i volji da rizikuju svoje živote za druge. Mnogo bi se rizikovalo ali odlučeno je da se pokuša pa su se junaci spremili da krenu i oprostili od ostalih u logoru. Eurijal je imao prije polaska još jednu želju a to je da mu neko pazi majku ako on ne uspije da se vrati živ. Jula je to mnogo dirnulo pa je obećao Eurijalu da će se brinuti o njegovoj majci kako je rekao kao da je njegova rođena mati. Trojanci ostadoše dirnuti i mnogi zaplakaše. To je umirilo Eurijala, on mu se zahvali pa reče da je sada još spremniji da izvrši svoj zadatak. Junaci su krenuli u neprijateljski logor, polako mu se prikradajući, pod okriljem noći. Kad su stigli do logora ugledali su mnogo Rutulaca koji su ležali okolo a pored njih su bili rasuti vrčevi s vinom i čaše. Junaci su znali da moraju biti tihi pa se dogovoriše da jedan drugom čuvaju leđa. Počeše sprovoditi svoj plan likvidirajući jednog po jednog Rutulca. Uzimali su i ratni plijen, pojaseve ili poneki bodež. Pobili su dosta rutulskih ratnika, dosta rutulskih mladića, kad primjetiše da se bliži zora što je za njih značilo da moraju stati. Znali su da zoru ne smiju tu

čekati, pa se odlučiše na povratak. Krenuli su nazad prema svom logoru, prolazeći kroz jednu šumu. Ali tada spaziše jednu vojsku većinom konjanika koja je isto prolazila tuda. Pomislili su da su im sigurno neprijatelji pa krenuše da se sakriju, ali je bilo prekasno za to jer su i oni njih opazili. Ispostavilo se da je to bila rutulska vojska koju je vodio vođa Volcent. Junaci su pokušali da se sakriju u šumi bjegom ali kako su se razdvojili jedan od njih je uhvaćen, jer su Rutulci opkolili šumu. Zarobljen je lijepi mladić Eurijal, a Niz je uspio da se spasi, ali kad je vidio da mu je drug zarobljen nije ga mogao ostaviti. Povikao je zato na vojsku da ga puste, a Volcent je prijetio da će ubiti Eurijala ako se Niz ne preda. Ali Volcent nije imao namjeru da održi riječ pa je ubio Eurijala a srdit Niz ubija Volcenta a i sam stradaše od mača rutulskih ratnika. Oba junaka su zajedno ležali mrtvi, a Nizu je uspjelo da ubije još nekoliko neprijateljskih vojnika prije nego je okončao. Junaci Eurijal i Niz su nažalost tragično završili svoje živote, ali su dokazali svoje domoljublje i požrtvovanost. Preostali su Rutulci nakon ovog nastavili prema svom logoru, a tamo ih je čekalo novo iznenađenje. Uskoro su shvatili da su njihovi drugari u logoru pobijeni od strane Eurijala i Niza. Spremili su stravičnu odmazdu i za primjer svim drugim Trojancima su naboli mrtve glave Eurijala i Niza, pa ih pronijeli logorom. Ova svirepost je odjeknula u susjednom logoru odakle su Trojanci posmatrali ovu nepotrebnu brutalnost neprijatelja. Od svih u trojanskom logoru najviše je ovom scenom bila pogođena Eurijalova majka. Gledajući ovaj mučan prizor, ona je nesretna bila toliko neutješna da je pozivala Rutulce da i nju liše života. Jer šta će jadna živjeti bez svoga dragog sina, a njeni krici i plač su odjekivali logorom. Sve to je potresno djelovalo i na ostale u logoru pa su je nekako sklonili u jednu kuću.³¹

Uskoro nakon toga, Rutulci su ponovo krenuli u napad pa se sukob nastavio nesmanjenom žestinom. Obje strane su bile pod dojmom različitih osjećanja, a dominantna je potreba da se nadjača suprotna strana. I ovdje imamo opise ovog sukoba gdje su poginuli mnogi borci i sa jedne i sa druge strane. Priželjkivalo se i okončanje sukoba na obje strane jer su svi bili umorni i iscrpljeni a kraj se nije nadzirao. Vođe vojska su itekako bili svjesni ovoga pa im je preostalo samo da bodre svoje ljude na izdrže i da ne posustaju. I oni su priželjkivali neko rješenje a naslućivalo se da će to biti direktni dvoboj između njih. Obojica su znali da bi se tako ovaj rat okončao a pobjednik bi dobio sve. Bitka se nastavljala i Trojanci su se uglavnom branili a Rutulci su kretali u napad. Kao i u predhodnoj epizodi Turno je opet bio najhrabriji i najistureniji od svojih ljudi i on je nanosio pogubne štete suprotnoj strani. Njegovo oružje nije biralo a bilo je najučinkovitije. Turno je želio dokazati hrabrost i ubiti što više neprijateljskih vojnika ali je istovremeno tražio načina da inicira direktni sukob sa Enejom. I junak Enej je želio isto to, jer je vidio da se mnogo ginulo na obje strane a on je želio prekinuti dalje gubitke. Bilo je mnogo epizoda i situacija na obje strane u kojima su neki bili pobjednici a neki gubitnici. Tako je u jednoj takvoj situaciji Turnov zet Remul izvukao „deblji kraj“ kad je izašao ispred prvog bojnog reda. Kako je bio u srodstvu sa Turnom bio je izuzetno ohol pa je nazvao Trojance pogrdnim

³¹ Vergilije, 2003, 149, 154, 155, opis Eurijalovog i Nizovog poduhvata protiv Rutulaca

imenima govoreći im da su kukavice. Jednom od Trojanaca je to ozbiljno zasmetalo, Askaniju pa je uzeo luk i strijelu i odapeo na njega. Zamolio je Jupitera da njegova strijela pogodi cilj i Turnov zet je pogođen pravo kroz glavu. Priča se da je ovo Askanijevo prvo junaštvo i da je tada prvi put upotrijebio svoj luk i strijelu. Ovo ohrabri Trojance koji krenuše još silovitije da se bore protiv Rutulaca. To im je bio izvrstan motiv da se odupru neprijatelju. Bog Apolon je posmatrao ova dešavanja i uspijeh Askanija, koji je bio Enejin sin, pa mu poželi sreću, ali ga i upozori da se mora skloniti iz bitke. To vidješe Enejini ljudi pa udaljiše Askanija a bitka se nastavi. Dvojica hrabrih Trojanaca Polidor i Bitija otvoriše kapije i krenuše na Rutulce ubivši ih dosta. Jurnu i Turno koji se tu našao i krenu na Bitiju oborivši ga svojim kopljem. Još neki su bogovi pratili kako se razvijala bitka a to je interesovalo i Jupitera, koji naredi bogu rata da unese strah u duše Rutulaca a da Trojancima snagu i hrabrost ulije. Rutulci su pokolebani bježali a Trojanci su dominirali bitkom nakon toga. Ali i Junona se mješala i svojim uticajem djelovala na Turna da ubije što više Trojanaca a stradali su mnogi : Halis, Fegija, Nomon, Ptitanis...Ostali su bježali pred Turnom a kad se vojska već počela osipati Mnestej, jedan od vođa povika na svoje suborce da ne bježe jer je i Turno samo jedan čovjek, što ih povrati u bitku. Turno shvati da je vrijeme za povlačenje i umoran poče da se povlači. Iz straha pred Jupiterom ni Junona nije više mogla da mu pomaže, pa nije imao kud. Vraća se u svoj logor ispunjem nezadovoljstvom razvojem događaja u bitki. Znao je da je on dao svoj maksimum ali i da njegovi ljudi nisu i zato je bio ljut na svoje suborce. Ali oni su bili previše shrvani i iscrpljeni tako da mu u ovom momentu nije vrijedilo da puno bjesni na njih.³²

³² Vergilije, 2003, 164, 167, 176 o daljem toku bitke između Rutulaca i Trojanaca uz razne prizore u kojima određeni junaci imaju manje ili više sreće

DVANAESTO PJEVANJE

Turno želi dvoboj sa Enejom i dosta je ljut i nemiran zbog predhodnih događaja pa ide kralju Latinu da mu saopći svoje namjere. Govori da će dvoboj između njega i Eneje riješiti sve u pogledu kome će pripasti prijesto i ruka princeze Lavinije. Latin je svjestan uloge proročanstva pa žaleći Turna pokušava da ga odgovori od ove ideje. Ali to ne djeluje na njega onako kako bi trebalo jer je previše ponosan i uvjeren u svoje principe. Latin bi volio da Turno pokaže da bi popustio jer kako kaže u kraljevstvu ima toliko lijepih djevojaka koje mu priliče pa zašto onda da uludo gubi svoj život. Ipak ništa nije doprinijelo da Turno odustane, a čak ni pokušaj kraljice nije urodio plodom. Ona je pokušala da uvjeri Turna, jer ga je istinski voljela da ne pravi grešku, ali

bezuspješno.

Turno je donio odluku i on će ići u dvoboj sa trojanskim junakom i pored prijetnje od ispunjenja proročanstva za koje je znao. Nije želio odstupiti jer je želio osvijetliti svoju čast što je za njega bilo mnogo važnije od straha da će izgubiti svoj život. Započe se

spremati za okršaj sa Enejom i stavi svoj oklop ukrašen zlatnim krljuštima i bijelim mjedom, pa uze svoj štit i stavi kacigu sa dvokrakom perjanicom na glavu. Uze svoj mač koji je dobio od oca Dauna a skovao ga je bog vatre Vulkan, ponijevši sa sobom i svoje koplje. Tako naoružan bio je spreman za odlučujući okršaj. I Eneja je vršio pripreme u svom logoru razmišljajući kako će se ovaj sukob uskoro okončati što mu daje mir. I on se obukao za dvoboj, tješeći svog sina Jula. Suparnicima su javljeni uvjeti dvoboja, koji je trebao početi u osvit zore na polju ispred grada. I dalje je sve nastavila da prati i boginja Junona i to sa Albanskog gorja. Ona je pronašla Turnovu sestru, koja je također bila boginja Juturna i bila je bliska Junoni. Govori joj da je štitila njenog brata onoliko koliko je mogla ali je upozori na zlu sudbinu koja očekuje Turna. Moli Juturnu da nešto učini po tom pitanju i da pokuša da ga upozori da ne ide na dvoboj jer će biti koban za

njega. Ona, Junona nije više ništa mogla uraditi za Turna iz razloga što bi je to dovelo u sukob sa Jupiterem. Boginja Juturna se rastuži na ove njene riječi pa počne plakati, jer je znala da je vrhovna boginja ne upozorava uzalud. Junona joj reče da sad nije vrijeme za tugu i plač nego da se treba djelovati, pa je pokrenu. Ona pođe u potragu za svojim bratom ne bi li ga spasila od smrti. Već tada ljudi su se počeli okupljati oko mjesta gdje će dvoboj biti, jer su htjeli posmatrati ovaj značajan događaj. Bilo ih je puno takvih, a mnogi su željeli bodriti svoje junake pa su formirali „zid“ od ljudi koji su se skupljali u krug. Pojavili su se i junaci svaki naočit i poseban u svojoj opravi ; Turno divan na svojim bijelim kolima, a Enej isto tako zapažen sa svojim božanskim oružjem. U Enejinoj pratnji je išao njegov sin Askanije, a svećenik prinese žrtvu u čast boraca koji će ukrstiti svoje mačeve. Odrediše da to bude ovca koja nije strižena i svinja, pa se svi još pomoliše bogovima tražeći od njih uspijeh i naklonost. Eneja se moli bogovima u nadi da će njegov sin ako on izgubi u borbi nastaviti njegovo djelo, a ako pobijedi daje obećanje sebi da će sklopiti mir sa svim okolnim narodima i sa njima složno živjeti. U tim momentima Rutulci su izgledali dosta pokolebani, kao i Turno a sve je to primjetila i njegova sestra boginja Juturna. Tada jedan od Rutulaca, Kamert ustade pa poviče na ostale da bi sve njih trebalo da bude stid jer izlažu život svog kralja. Time raspali strasti kod ostalih koji se ponovo podigoše tražeći oružje i jureći pokazujući da nema ništa od sporazuma i da žele nastaviti rat. Njihovu reakciju podstaknu i boginja Junona poslavši jedan znak s neba da ih sve navede na preispitivanje. Na nebu se ukaza suri orao koji je gonio jato barskih ptica ali tada ugleda u jezeru labuda pa se sjuri na njega i ponese ga sa sobom. Ali kako je bio spor zbog tereta koji je nosio stigoše ga barske ptice koje počеше ključati po njemu. Orao ispusti labuda i ode ostavši na kraju bez plijena. To je bio znak za Rutulce da prekinu primirje i da počnu novu bitku, dok su Trojanci bili iznenađeni ovakvom situacijom. Bili su primorani da uzvrate kad su Rutulci krenuli na njih. Strijele su ponovo letjele na sve strane, a mačevi i koplja su sijevali i sve je ponovo počelo. Eneja je isto bio začuđen pa je pokušavao da stabilizuje svoje redove, upozoravajući da je sklopljen sporazum i da bi se trebao poštovati. Ali to je slabo dopiralo do boraca koji su jurišali okolo. Enej se u tim trenucima našao izložen i jedna strijela koja je letila tuda ga pogodi u nogu. Junak je bio ranjen a to su vidjeli svi i nastupio je muk i tišina na obje strane. Mnogi se zapitaše da li su Eneji bogovi uskratili milost. Gledali su u ranjenog junaka i nisu znali šta da poduzmu. Nije poznato odakle je doletjela ova strijela i ko je ispalio. Vjerovatno je došla s bojnog polja ali je očito izazvala šok i nevjericu kod trojanskih ratnika. Kad je Turno ovo ugledao on osjeti neku nadu da možda može pobjediti, pa pokuša iskoristiti situaciju. Odmah uze svoje oružje pa skoči na kola i krene prema Eneji. Dosta ljudi poubija sa isukanim mačem krećući se prema mjestu gdje je primjetio svog suparnika. Ali i Trojanci su sve to pratili i kad su se povratili od iznenađenja oni sklanjaju svog vođu. Vjerni Enejin pratioc Mnestaj ga je podigao i odnio u šator. Tu su mu pokušali pomoći i zaviti ranu kako bi mogao nastaviti bitku. Rana nije bila velika niti opasna po život junaka, ali je bila smetnja i otežavajuća okolnost za borbu sa Turnom. Crpila je junaka i moglo se prepostaviti da on ne bi mogao pružiti potpunu

učinkovitost u očekivanom dvoboju. Svi su toga bili svjesni da će Eneji pod takvim uvjetima biti teško da savlada Turna. Ali, i tada se umješala volja bogova, baš kad je bila najpotrebnija. Kad je vidar Japig došao da iščupa strijelu iz Enejine rane, dođe u pomoć svom sinu boginja Venera. Ona stavi na Enejinu ranu tajnu travu kojoj daje ljekovita svojstva, dodavši joj sok od ambrozije i mirišljavu panaheju. Te biljke su imale božanska svojstva što se odmah pokazalo i na Enejinoj rani, jer mu se odmah zaustavi krvarenje, a sva krv osta na dnu rane. Eneja više nije osjećao bolove i tada strijela sama ispade iz rane a junak povratu prijašnju snagu, dok su ostali u čudu sve to promatrali. Tad Japiks poviče da se Eneji dadne oružje, a reče i kako junaka nije sigurno spasilo njegovo umjeće u vidanju rana, nego su tu bogovi umiješali svoje prste. To je i drugima bilo jasno, pa su pomislili kako će Enej ipak doživjeti slavnu sudbinu. Enej je krenuo ponovo u dvoboj na međan Turnu koji ga je očekivao. Prije toga nađe vremena da se oprosti sa svojim jedinim sinom. Turno je bio ispred i pratio je Enejin dolazak. Iza Eneje su išli njegovi ljudi prateći ga i oni krenuše u napad na Rutulce. Bio je to silan napad Trojanaca, koji su vratili vjeru u sebe nakon prošlih događaja. Stradali su mnogi Rutulci tada i vidjelo se da je Enej odlučan i nezaustavljiv, iako ga je najviše interesovao susret sa Turnom. Tražio ga je po okolini u želji da se desi okončanje rata. Još neko je bio u potazi za Turnom osim Eneje a to je bila njegova sestra boginja Juturna. Ona je bila očajna tražeći ga i u strahu da će ga Enej pronaći prije nje i da neće moći spriječiti njegovu nesretnu sudbinu. Ona je sve to predosjećala i zato je jurila na svojim kolima dozivajući ga i napokon ga ugleda. Govori mu da ne ide u boj jer će stradati i nagovara ga da bježi jer su bogovi na strani Eneje a ne njega. Ali Turno ne želi da je poslušna, jer ne želi da ispadne kukavica, pa se vraća u bitku i nastavlja sa okršajem protiv Trojanaca. Na drugoj strani i vođa Trojanaca napada sa istom snagom protiv rutulskih boraca i bitka se nastavlja s istim intenzitetom.³³

Ali tada će se desiti jedna situacija koja će donijeti preokret u bitci. Jer tada je boginja Venera odlučila da treba da se umješa, pa ona posavjetova Eneju da treba da se uputi prema gradu u kojem je bio kralj Latin. On je bio odgovoran za sporazum a ipak ga je prekršio i ona je smatrala da bi ga trebalo kazniti. Enej je shvatio da je Venera u pravu i poslušna je, pa okupi svoju vojsku i pokrenu se prema kraljevom dvoru. Enejina vojska krenu u napad, zaprijetivše Latinu da će srušiti njegov dvor i srušiti grad sa zemljom ako se Eneji ne prizna vlast. To i uradiše, paleći objekte po gradu, a grad nije bio spreman za ovakva dešavanja. Enej je krivio kralja Latina za to što se nije pridržavao dogovora i što je narušio njihov sporazum. Najviše mu je zamjerao zbog posljednjeg sukoba jer je prekršio dva svoja saveza i svoju riječ. U gradu su svi bili iznenađeni i niko nije znao kako da reaguje ; da li da Eneju dočekaju sa gostoprimstvom ili da se bore protiv njega. U svakom slučaju bilo je dosta podijeljenih reakcija, a dolazak Trojanaca je teško djelovao i na kraljicu. Ona je prema Eneji osjećala samo odbojnost, kao prema strancu koji nije ovdje pripadao. Kad je ugledala prizor njegovog ulaska u grad pomislila je odmah da su Turnu dani

³³ Vergilije, 2003, 181, sukob Eneje i Turna i Enejino ranjavanje i spas od strane njegove majke boginje Venere

odbrojani, a da je Enej došao da uzme ono što mu pripada : vlast i Lavinija. Kraljica Amata nije bila spremna da prihvati tako nešto, pa nesretna u svom bolu oduzima sebi život. Kad je dvorom odjeknula vijest o kraljičinom samoubistvu bio je to šok za sve. Kralj je bio najviše potresen, a i princeza Lavinija, sluteći zbog čega je kraljica ovako okončala. Cijeli dvor je prekrila tuga i žalost i svi su jadikovali za kraljicom a Latin je bio neutješan. On je mislio da je on kriv za nesreću svoje žene, jer je došao u sukob sa Enejom zbog kršenja sporazuma. Bio je jako nesretan i svjestan svoje greške.³⁴

Latin je predosjećao da će se uskoro desiti katastrofa njegovom gradu. I Turno je shvatio gdje je Eneja otišao pa se i on zaputio prema Latinovoj prijestolnici. Prilično brzo je napredovao a prema komešanju koje je dolazilo iz tog pravca znao je da su tu počela određena dešavanja. Osjećao je da nisu povoljna za njega i počeo je da snažno goni svoje konje ne bi li što prije stigao u grad. Ali konji su bili umorni od pređenog puta i borbe pa je njegovo kretanje bilo usporeno. Boginja Juturna, njegova sestra je pokušala opet da ga opomene pred samim kapijama grada da se povuče a on joj govori da je spreman umrijeti ako su tako bogovi odlučili ali da se neće povući kao slabić. Do Turna stižu vijesti da se kraljica ubila odmah po njegovom ulasku u grad. Saznaje da je Eneja u gradu i da hara, ubijajući i uništavajući. Ovo izaziva sržbu kod Turna i on govori svojoj sestri da će pronaći Eneju i da će se boriti sa njim i da ga ništa neće spriječiti da to uradi. To reče pa jurnu prema Eneji kog bijaše ugledao a i njegov suparnik uradi isto. Njihov okršaj je bio silan, izgledao je kao strahovit sudar dvaju snaga, zemlja se zatresla od njihove siline. Svi su posmatrali ovaj njihov „sudar“ do kojeg je konačno došlo a koji je odgađan toliko puta. Dva junaka bila su jedan ispred drugog i gledajući se u oči su započeli ovaj historijski sukob. Bog Jupiter je vidio da su se oni sreli pa je počeo da mjeri njihovu sreću, čas jednog i čas drugog. Turno prvi počne i zamahnu svojim mačem, međutim mač se slomi od žestokog udarca. To je bio loš predznak za njega, jer je to bio mač koji je iskovao bog Vulkan. Turno uzmaknu kad vidje ovo i ubrzo se pokuša da snađe dograbivši mač kočijaša Metiksa. Međutim taj mač mu neće biti puno od koristi u usporedbi sa Vulkanovim oružjem. Turno je kružio okolo svog neprijatelja pokušavajući mu izmaći jer je bio svjestan da ne smije u direktan okršaj s Enejom. A Enej ga je pratio u stopu iako mu je ranjena noga dosta otežavala kretanje, on nije posustajao. Tako su jurili jedan za drugim, prvi je išao Turno tražeći mač i pozivajući svoje ljude da mu ga daju. Iza njega je išao Eneja prijeteci Rutulcima da će ih sve pobiti i uništiti grad ako ga poslušaju. Oni su deset puta pretrčali istim putem preko polja gdje se odigravao njihov dvoboj. Ubrzo Eneja stiže do jedne masline koju je ugledao a čije su grane bile odsječene i u koje je bilo zabodeno koplje. On pođe rukom da izvuče koplje i da pokuša pogoditi s njim Turna jer mu je već ponestajalo snage. Turno je sve to gledao pa svjestan da mu prijeti sigurna smrt, on zamoli bogove da mu uslišu molbu da Eneja ne može izvući koplje. Bogovi mu se smilovaše i Enej je uzalud pokušavao, koplje nije mogao izvaditi. Ipak to sve je posmatrala i boginja Venera pa

³⁴ Vergilije, 2003, 196, Enejin dolazak u Latinovu prijestolnicu i obračunavanje s njim

pođe u pomoć Eneji i koplje izađe iz grane. Junaci ponovo krenuše jedan na drugog ; Enej sa kopljem a Turno sa mačem. I Jupiter je bio posmatrač okršaja pa potraži svoju ženu Junonu i upita je zašto se ovi junaci još uvijek bore jedan protiv drugog i zašto nije gotovo. Jer je bilo poznato kako se sve moralo završiti i koja je volja Jupiterova. Junona se iako nevoljko složila s njim znajući da mu se mora pokoriti. Ona je tada odlučila da se povuče i da napusti ovu borbu. Ipak ga je zamolila da joj usliši želju da latinski narod zadrži ime svog naroda, kad Eneja bude pobjednik i kad sklopi brak sa Lavinijom i da se jezik koji je već bio kod naroda ne bude promijenjen. Jupiter je bio voljan da joj udovolji pa joj obeća da će to biti po njenom, sretan zbog svoje pobjede. Vrhovni bog je nakon ovoga odlučio da je vrijeme za okončanje sukoba između suprostavljenih. Zato posla dvije furije kao glasnike smrti da budu jasan znak za boginju Juturnu. Jedna od furija se pretvori u malu pticu pa udari u Turnov štit. On je spazi i ostade zatečen jer je osjetio šta mu se sprema. I Juturna osjeti furije a znalo se da su one nosioci smrti, pa nasluti šta će se desiti. Na mejdanu junaci se i dalje bore, a Turno želi da pokaže svoju snagu pa diže jedan ogroman kamen želeći da ga baci na Eneju. Ali tada mu bogovi oduzeše snagu pa on promaši. Već tada Turno pokazuje znakove straha govoreći Eneji da ga se ne plaši ali da zna da je na njegovoj strani bog Jupiter. Tada se počinje kolebati da li da ponovo napadne suparnika a upravo te momente njegove nesigurnosti koristi Enej i baca svoje koplje na njega. Enej pogađa Turna u butinu i tako ga obara na zemlju. Približava mu se svjestan prednosti a Turno ga moli za milost. Rutulci su pratili šta se dešava i vidjeli su da je njihov vođa pogođen, pa već počеше da žaluju za njim prepostavljajući šta slijedi. Turno je slomljen i pokušava da umoli Eneju da ga poštedi jer ga je pobijedio. Eneja ipak odlučuje da ga ne poštedi i probode ga svojim mačem. To je Turnov kraj, a Eneja je pobjednik. Za Turnom najviše žali njegova sestra koja je zbog prevelike boli za gubitkom brata odlučila da se odrekne svoje božanske besmrtnosti i da ode u smrt zajedno sa njim. Tako je okončan rat između Trojanaca i Rutulaca a zemlja je dobila svog novog vladara, trojanskog junaka Eneju.³⁵

³⁵ Vergilije, 2003, 210, 218, opis konačnog obračuna između Eneje i Turna, njihove borbe i uplitanja bogova u tu borbu da bi na kraju dobili pobjednika kog bogovi još davno odabraše

HISTORIJSKI KONTEKST DJELA

Vrijeme nastanka djela Eneida:

Period nastanka epe Eneida predstavlja najrazvijeniji period Starog Rima, države koja tada postaje centar moći. Historijski podijeljeno to je period Carstva rimske države i vladavine jednog od najznačajnijih vladara Augusta Oktavijana. Do tog perioda rimsku državu su potresali građanski ratovi, ali je predhodni period Republike donio državi i priliv bogatsva usljed proširenja

teritorija. Oktavijan i njegova vladavina su započeli oprezno zbog opasnosti prisustva protivničkih elemenata u samom rimskom društvu. Da bi „umirio te duhove“ Oktavijan propagira politiku mira i odmah na početku svoje vladavine on se bavio obnovom hramova. Od senata je prozvan uzvišenim – augustus i svrstan je kao božanski sin. On je imao najvišu vojnu vlast – imperum, i tribunsku vlast – tribunicia potestas i one predstavljaju osnovu njegove vlasti. Njegova vlast dobiva i religijski karakter jer je on izabran za vrhovnog vjerskog poglavara Rima. On sam je bio uvjerenja da je imao toliko veliku moć zbog svog velikog autoriteta, a može se prepostaviti i da je razlog toga jer je narodu davao ono što mu treba. A u periodu njegovog dolaska na vlast to je bio mir u zemlji. U izgradnji Augustovog autoriteta bitnu ulogu je imala i vojska koja mu je dala podršku pri preuzimanju vlasti. U periodu Augustove vladavine najviši državni organ je bio senat s tim da je on uveo neke reforme u njegov rad. Mijenja broj senatora a uvodi i novu, carsku blagajnu. Pored senata postojale su i skupštine ali može se reći da su ova dva organa postojala samo službeno jer su bila tu isključivo da podrže njegove prijedlog ili odluke. Po mišljenju nekih historičara Augustova vladavina je prozvana dvovlašće, diarhija, jer je car djelio vlast sa senatom. Drugi su mišljenja da je August stvorio republiku, pa taj principat na čelu ima svog zaštitnika princepsa. Ipak u toj republici je došlo do jačanja aristokratskog sloja duštva što je dovelo do jačanja carske vlasti. Ako bismo vršili dalju analizu državnog sistema koji je izgradio August vjerovatno bi se složili sa jednom činjenicom. To bi bilo isticanje monarhizma, odnosno potpune vlasti u rukama vladara. Augustova vlast se oslanjala i na helenističke uzore

što vidimo u njegovom nastojanju da unese vjerski karakter u vlast ali i u razvoju birokratskog aparata.³⁶

U Augustovom periodu u rimskoj državi se bilježi veliki razvoj rimske kulture, a tad nastaju najvažnija djela u književnosti i umjetnosti. Tada je napisano i djelo Eneida koje predstavlja jedan od kulturnih uzora za sva vremena. Ne može se reći da je kulturni razvoj tekao naglo jer je on bio prisutan i u prošlim periodima, ali on nosi svoju specifičnost djelimično i zbog mnogih idejnih struja kojima je bio izložen. Najviše se prati razvoj književnosti, a mogući razvoj kulture je i zbog mira kojeg je August dao narodu. Politički život je dosta uticao na kulturne prilike, pa tako retorika zadržava svoj značaj dok besjedništvo gubi na razvoju. Mnogi pjesnici koji su djelovali u ovom periodu su počeli svoja djela još i prije dolaska Augusta na vlast a jedan od njih je i Vergilije. Svoje djelo Eneidu je napisao usljed molbi od strane vladara Augusta da bi ovjekovičio rimsku historiju. U Eneidi je ona izidealizirana u svakom smislu, a jedan od boljih primjera toga je Anhizovo proročanstvo. Osnovni cilj ovog djela je da se historija Rima prikaže u najsjajnijem svjetlu a isto tako i da se Augustova vladavina proslavi. August se trebao prikazati kao jedan vladar koji je uspio da uspostavi mir u svojoj državi koju su izjedali dotadašnji ratovi i s čijom je vladavinom počelo jedno novo, mirnije i srećnije doba za rimski narod. Što se tiče arhitekture i likovnog stvaralaštva u Augustovom dobu je došlo do velikog progresu, sličnog kao u književnosti. Rim je izgrađen kako kažu historičari od grada od cigli do grada od mermera. Hramovi, umjetnički spomenici i arhitektonski objekti su trebali biti svjedoci uspona Rima u ovo doba. Dosta je bio izražen tradicionalizam i to kroz povratak starim vrijednostima i običajima rimskog stanovništva. August je podržavao izgradnju pozorišta i čak je jedno nazvao u čast svog rođaka Marcela. Građeni su i vodovodi, terme a posebno mjesto ima gradnja Panteona. U arhitekturi imamo vraćanje klasicima. U čast Augusta građene su mnoge građevine a jedna ima poseban značaj. To je njegova statua u koju su ubačene crte njegovog karaktera i koja ostavlja dojam njegovog spokojstva, mira i uravnoteženih osobina koje je imao. Neki su mišljenja da ova statua iz Primaporte koja je nastala vjerovatno oko 20. god. p.n.e. oslikava osobine koje posjeduje i glavni junak spjeva Eneide, Eneja. Najveće su sličnosti na oružju i religiji, koji su najprisutniji u životima obojice. U historijskom periodu u kojem nastaje Vergilijevo djelo Eneida prevladava razvoj rimske umjetnosti koji je često nazivan „zlatni vijek“ zbog njenog razvoja. Augustova politika je proslavljena a vraća se klasičnim uzorima obično Stare Grčke dok je

³⁶ H. A. Maškin, 1952, 313, 315, 334, opis vremenskog perioda u historiji kad je nastalo djelo Eneida i kakvo je stanje u rimskoj državi bilo tada, kako je izledao vladajući poredak države

helenistički uticaj smanjen. Najveći uticaj ima italska tradicija koja stvara vremenom klasični

rimski stil.³⁷

Period koji je najviše obilježio historiju je označen kao jedno novo doba nakon građanskih ratova. Sistem magistratura koji je bio uspostavljen još prije, bio je neka vrsta pripreme za uspostavljanje apsolutizma od strane Oktavijana. On je kao i njegovi predhodnici težio objedinjenju više vlasti za sebe, odnosno više magistratura. Država se sastojala od više provincija, carskih i senatskih kojima car upravlja, s tim da u senatskim ima najveću kontrolu i vlast. Pored svih titula koje je imao ovaj gotovo najvažniji vladar Starog Rima imao je i od 36. god. doživotnu tribunsku vlast. S tom titulom je dobijao šira ovlaštenja i njegovu ličnost je učinio svetom. Zajedno sa vojnom vlašću koja je isto tako bila u rukama Oktavijana, imamo osnovu vlasti u državi. U pogledu nekih titula dozvolićemo određene diskusije jer možemo primijetiti da dobijaju neko drugačije značenje kod pojedinih vladara. Po tom pitanju naročito je interesantna titula imperatora koju su imali svi rimski vladari. Prvobitno je ona davana pobjedniku koji trijumfuje u borbi, ali primjetimo da su je neki vladari zadržali i doživotno. Kod Augusta je ova titula stavljena uz njegovo ime pa vidimo u kolikoj mjeri je u vezi s vojskom. Nešto slabija je uloga titule princeps, ali i ona označava u periodu Augustove vladavine prvog čovjeka u državi. Značajno je spomenuti da je ovdje velik uticaj religije doveo do određenih veličanja vladara, pa vidimo da ta potreba nastaje iz helenskih uzora. U tituli August imamo naglašeno božansko porijeklo, a u sljedećoj „otac otačbine“ vidimo neraskidivu vezu s narodom. Ta veza postaje lična, a govori o stečenom autoritetu koji postaje osnovna snaga njegove vlasti. A Augustov autoritet je bio ispred svakog a najviše ga je zaslužio davši rimskom narodu mir i slobodu koji su im bili najpotrebniji.³⁸

³⁷ H. A. Maškin, 1952, 337, 338, 347, 348, o Augustovom stavu prema umjetnosti i književnosti koji prate razvoj rimske države gdje vidimo razloge ovog razvoja

³⁸ H. A. Maškin, 1952, 313, 314, stanje u državi prilikom preuzimanja vlasti od strane Augusta i kakav je to uticaj proizvelo na razvoj države i izgradnju buduće vlasti

Ipak sigurno je ipak da ovaj historijski period u kojem je djelo Eneida nastala ostavlja najsnažniji pečat i daje najjače zaključke zbog snažne poruke o predočavanju slave Starog Rima. Ali isto tako najveći oslonac pjeniku je bilo jedno drugo djelo, ne manje slavno a to je Homerova Ilijada. Ova dva djela su dosta upoređivana zbog svoje neupitne sličnosti, a najznačajnija možda je historijska vrsta epa. Pjesnici su u njima obradili jako slične teme, od kojih je najvažnija ova tema rata, uz prikaz prošlosti. Naročitu pažnju posvetili su temi bogova i proročanstava koji su u velikoj količini prisutni a moguće da im je data i prevelika uloga u djelu Eneida. U historijskom periodu u kojem je djelo nastalo zbog uticaja proročanstva dobijamo utisak da je već poznata budućnost za učesnike radnje. Jer gotovo svako djelo posebno historijsko počinje s proročanstvom. Pa tako u djelu Eneida spomenuta su mnoga od njih ; Jupiterovo proročanstvo, koje junaku Eneji predviđa slavnu sudbinu i osnivanje moćne i jake države na italском tlu. Postoje jasni podaci da su upravo Enejini nasljednici predstavnici buduće dinastije Klaudijevaca, značajnih vladara u rimskoj historiji. Tako bog Jupiter kao prorok određuje sudbinu glavnog junaka i daje mu slavnu budućnost svojom naklonošću. Još jedno proročanstvo koje se spominje je Harpijino proročanstvo koje govori o tome da Enej i njegovi ljudi neće ugledati rodno tlo prije nego što pojedu trpeze sa kojih su trebali jesti. Harpije su u mitologiji bile strašni demoni i prikazivana su u više oblika a najviše kao čudovišta ; grč. mit. ženski demon oluje. Proročanstva su idealan oblik izražavanja kojim se obično koristi pjesnik da bi se istaklo vremensko prožimanje. I Apolonova svećenica se našla u ulozi proročice i njeno proročanstvo će potvrditi Enejin otac Anhis. Radi se o sibili kojoj je i namjenjena uloga da proriče sudbinu, a u djelu Eneida je prikazana kumska sibila. Ona obično sjedi na sibilskoj stijeni i udišući isparenja iz zemlje daje svoja predskazanja. Zbog velike religioznosti koju su imali ljudi u ovom periodu mnogi su tražili odgovore kod ovih svećenica, a među njima i Enej. Od nje je tražio pomoć prije svog silaska u Podzemlje, a ona mu proriče mnoge događaje koji će obilježiti njegov put prema slavi. I Anhisovo proročanstvo je potvrda Enejine slave, a govori o Enejinim pobjedama.³⁹

³⁹ Vergilije, 2003, 81, 125, 127, uticaj proročanstava na historijski period koji je opisan u djelu Eneida

POLITIČKE, VOJNE I HISTORIJSKE OKOLNOSTI

Osnivač Rimskog Carstva imao je jasan cilj kakvu vlast želi uspostaviti za sebe. Težilo se uvođenju vojničke diktature koja je trebalo da smiri već postojeće robovlasničko društvo. Ova diktatura nije bila usmjerena samo na robove i šire ili preovladavajuće društvene slojeve, nego i protiv određenih struja iz visokih slojeva. Oktavijan je stekao vlast uz pomoć nižih društvenih slojeva, ali je to brzo zaboravio i okrenuo se prema gornjim slojevima. Ipak zadržao je i neku rezervu prema njima nastojeći na taj način ne približavajući se direktno ni jednom sloju zadržati neku vrstu balansa među njima. Bio je to prilično dobar način pronalaska kompromisa. Oktavijan je uspio da ostvari vrhovnu vojničku vlast i upravu pograničnih rimskih provincija. On je ipak na početku svoje vladavine zadržao republikanske elemente u državnom uređenju, senat, konzli i sl. ali ti elementi su se ubrzo pokazali kao nepodobni u daljoj vladavini. Zato je on uveo određene reforme, odnosno dajući sebi titulu tribuna on se upliće u rad ovih republikanskih organa i time ih stavlja pod svoju kontrolu. Na taj način republikanstvo je bilo samo jedan privid a stvarna vlast je bila u rukama jednog čovjeka, koji je sprovodio svoju samovladu. I ideologija novog uređenja je imala sličnu specifičnost, ali se osjećala promjena političkog uređenja države. Nastojanja da se uvede tradicionalizam odnosno taj povratak prijašnjim običajima javlja se kao potreba kod velikog broja građana i intelektualnih slojeva. Oni su bili nosioci neke vrste moralne reforme i to je značajna osobina ideološke politike Augustovog doba. Ipak August je bio na udaru i opozicije koja je postojala u različitim dijelovima stanovništva u prvoj polovini svoje vladavine. Ali to nisu bile neke jake snage jer je kod većine ljudi vladalo zadovoljstvo i osjećali su stabilnost u zemlji. Augustu nije bilo teško da smiri situaciju sa opozicijom a određeno nezadovoljstvo se nastavilo još ispoljavati zbog njegove politike u pogledu braka i porodice. Na osudi je bio nemoral, a caru je bilo bitno očuvanje čistoće krvi pa nije odobravao mješanje slojeva i rijetko je davao rimsko građansko pravo tuđinima. Brak je podržavao a uveo je posebne zakone i davao povlastice ljudima sa više djece strogo kažnjavajući preljub. Ovo Augustovo uplitanje u privatni život je izazivalo negodovanje u svim društvenim slojevima, pa čak dolazi i do protesta. Društvo u svakom pogledu obavlja jedna vrsta pomirenosti sa novim dobom koje je počelo sa Augustom, i ta pokornost je jedna vrsta reakcije umornog naroda nakon perioda građanskih ratova. Uglavnom tadašnje raspoloženje stanovništva se očituje u poniznosti a dalje nastupa jedan uticaj religiozno - mističnih struja koje počinju da se javljaju u državi. Mnogi počinju da tumače događaje kao ostvarenje raznih proročanstava. Predvodnici ovakvih pokreta dolaze iz redova intelektualnih slojeva društva a uzimaju jednu vrstu pseudo - naučne forme istočnjačke magije i astrologije. Sam August je bio u potpunosti taj koji je podržavao proročanstva na koja se oslanjao.⁴⁰

⁴⁰ M. Đurić, 1969, 427, 428, Augustovo gledanje na proročanstva, magiju i okultno

Na prelazu društvenog poretka iz doba Republike u doba Carstva umjetnost je bila u razvoju koji je bio pod uticajem političkog stanja države. Uglavnom je dominantna težnja prema monumentalnošću, a osjeća se veliki uticaj antike. Slična je situacija i u književnim djelima koja nastaju u ovom periodu. Najvažnije je da je sav kulturni život Rima dobivao punu podršku vladara, pa je briga o poeziji i stvaranju književnih djela postalo omiljeno zanimanje većine aristokratije. To se naročito odnosilo na aristokratiju izuzetu iz politike a najveće zanimanje se pokazuje za govorništvo. Ipak uglavnom je to bilo fiktivno govorništvo jer je prilika za političke govore bilo malo. Najznačajniji je ipak bio jedan opći italski patriotizam koji je naglašen u ovom periodu i on postaje jedan cjelokupni pogled na svijet. Sva kultura i umjetnost se podređuju tom patriotizmu i u njegovoj su svrsi, a cilj je jedan-isticanje Italije kao centra rimske države. Taj osjećaj je jasno izražen u mnogim djelima koja nastaju kao rezultat podsticaja Augustove politike a naročito ga vidimo u Eneidi. Prisutnost tradicionalizma, ali i nimalo racinalnih, nestvarnih događaja nisu puno uznemiravale pjesnika, niti sprečavale da njima upotpuni svoje djelo. Augustova vladavina naročitu snagu je pokazala u pogledu spoljnje politke.

Uvodi se sve jači birokratizam, a carska vlast sve više jača što je bila neizbježna posljedica stvaranja Carstva od države. Augustovo doba donosi veliki ekonomski procvat državi a isto tako se i učvršćuje vlast u provincijama. I ovdje preovladava razvoj privrednog i društvenog života, a u tom pogledu je primjetna i sličnost sa politikom Julija Cezara. August pristupa društvenim slojevima sa oprezom i teži da uspostavi konzervativizam, naročito sa senatorskim staležom. On je ustanovljavao sastav senata a nije dozvoljavao da bilo koji senator dobije veću popularnost od njega. Isto tako je ograničavao njihova sredstva da ne bi došlo do njihovog pretjeranog bogaćenja. August je ipak iz redova senatora dobijao dosta podrške, ali bilo je i nekih koji su mu bili suparnici. Senatorski stalež nije zadržao prijašnji značaj ali u ekonomskom pogledu nije bio previše uskraćen. Jer prelazak na monarhizam nije promijenio zemljišne odnose čija je osnova posjed koji se zasnivao na robovskom radu a bio je u rukama aristokrata. Nakon senatorske aristokratije imamo i vitešku aristokratiju, a August nastoji da podigne ugled ovog staleža. Ovaj se stalež sastoji iz nasljednih vitezova aristokrata i novonastalih u borbama ili od oslobođenika koji su se obogatili. Njihova politička uloga se povećava u Augustovo doba i taj stalež jeste bio oslonac principata. Najlošiji je položaj plebsa, a August i prema njima nastoji upotrijebiti jednu mudru politiku, pa dijeli svakog mjeseca besplatno žito i organizuje gladijatorske igre. Ipak držao je plebejce dalje od političkog života. Aristokratija je davala podršku svom vladaru, ali dobiva je i od drugih slojeva kao što su zanatlije i trgovci koji su se naročito obogatili. Najvažniju ulogu u državi igrala je vojska, a August je rekonstruisao vojni stalež da bi mu po potrebi bio glavni oslonac u njegovoj vladavini. Sva vojska je bila potčinjena njemu, a imamo i centurione koji su težili gradnji vojničke karijere. Najviše je bilo običnih legionara koji su dolazili u vojsku od 17 - 20 godina života, a njihova vojna služba je mogla trajati i do 40 godina. U vojnim redovima je vladala velika disciplina i održavana je strogim kaznama. Najbolji položaj su imali pretorijanci koji su štitili carevu ličnost i stajali uz njega a imali su povlastice i bolje plate. Najveći problem za

vojsku su predstavljali ustanci koji su obično izbijali zbog raznih nezadovoljstava ili visine nameta. Za vrijeme gušenja panonskog ustanka došlo je i do još jedne pobune u Germaniji i ova provincija nije htjela da prizna vrhovnu vlast Rima. Tadašnji rimski namjesnik Var je htio uvesti ovdje rimske sudove što je bio uzrok pobune. Na čelu ustanka je bio ugledni vođa iz plemena Heruska, imenom Arminije a ustanak je počeo u udaljenom dijelu provincije. Za Rimljane su pobunjenici spremili zamku u Teutoburškoj šumi gdje su stradale tri rimske legije, a Var je završio samoubistvom. U Rimu je ovaj poraz odjeknuo a August je dugo bio ožalošćen ovim gubitkom. Ovi ustanci protiv rimske vlasti bili su jedan odraz nezadovoljstva pokorenih naroda a ako ih dublje analiziramo vidimo da u stvari predstavljaju jednu vrstu početka krize za Rim. Ipak Rimsko Carstvo je još uvijek bilo toliko jako da spremi ofanzivu protiv pobunjenika a i da prevlada krizu. Može se reći da je kompletna spoljna politika cara Augusta bila izuzetno umjerena i oprezna i primijeti se da on nikad ne forsira agresivne napade bez potrebe. U stvari sve je bilo u cilju očuvanja prijašnjih granica države jer August nije osjećao potrebu da te granice dalje pomjera. Prije svega on je odustao od bilo kakvih osvajanja na Istoku, iako su ga mnogi prozivali da bi trebao pokrenuti pohod protiv Parta. Ali August je većinu državnih pitanja rješavao diplomatskim putem, pa se tako i ovaj put trudio da uspostavi odnose koji bi poboljšali razvoju trgovine. Ova trgovina je omogućavala bogaćenje Sirije i Mezopotamije, a važnu ulogu u svemu je imalo i zemensko pitanje. To se pitanje nije povoljno riješilo za Rim. Ali ipak je Rim pod Augustom uživao određene privilegije, jer je često primao poslanstva iz sebi potčinjenih

država.⁴¹

⁴¹ H. A. Maškin, 1952, 324, 326, 327, 329, period vladavine Augusta, njegova unutarnja i vanjska politika u državi

Rim je u periodu o kojem se govori bio završio svoj prelaz na monarhijsku vlast, a bitno je spomenuti da je vlast bila nasljedna. To nasljedno pravo i predstavlja osnovnu odliku monarhizma a jedino što rimski zakoni tada nisu poznavali neki red prilikom sprovođenja tog nasljednog prava. Ali svakako je vladajuća porodica uživala sve moguće privilegije položaja, njima su prije vremena davane magistrature, a i razne vojne i diplomatske misije. August kao vladar se pokazao kao jako brižan u pogledu brige oko svog nasljednika. Ali ipak on nije imao direktnih muških nasljednika iako se za vrijeme svog života tri puta ženio. Tako mu je prvi brak više imao političke ciljeve jer se oženio Klodijom, kćerkom Antonija, s kojom se ubrzo razišao. Sljedeći brak iz interesa sklopio je sa rođakom Seksta Pompeja, Skribonijom, a iz tog se braka rodila njegova kći Julija. Na dan rođenja kćerke Oktavijan se razvodi i sklapa brak sa Livijom Druzilom, koja se morala isto tako razvesti od Klaudija Nerona. U ovom braku nije bilo djece ali je carica imala dvoje iz predhodnog braka - Nerona, budućeg cara i Druza. August je dosta balansirao između svoje i usvojene djece, a počeo se približavati i Marcelu, sinu svoje sestre Oktavije. Sklopljen je i brak između Augustove kćerke Julije i Marcela što je nagovještavalo da je car već napravio izbor oko nasljednika. Ali prerana Marcelova smrt je poremetila Augustove planove. Poslije toga August je za svoju kći Juliju odabrao poznatog vojskovođu Agripu, a tim brakom je Agripa dobio vandredna ovlašćenja. Toliko ga je August vezao uz sebe dajući mu i funkciju tribuna i na neki način mu on postaje suvladar. Isto tako je postao njegov nasljednik, ali ni on nije nadživio Augusta jer je naprasno umro, a za Juliju je određen sljedeći brak. Tiberije je idući izbor kao Augustov pastork i kao jedini pogodan za tu ulogu. Razmatrajući vladavinu Augusta vidimo da on nema neke pretenzije u pogledu osvajačke politike koja je zastupljena kod njegovih predhodnika, posebno Cezara. Misli se i da nije imao nekih sposobnosti kao vojskovođa, ali sve to je nadomješćivao politikom mira koji je vrlo vješto uspostavljao. Pregovaračka politika mu je može se reći donijela čak i više koristi jer je osigurao svojoj državi ono čemu je težio. A to je prije svega očuvanje vlasti, a i uprkos svojoj gramizljivost koju često pokazuje on pokazuje i milost po potrebi. Nastupa kao razuman vladar, pun opreza i kompromisnih rješenja i s vještinom da privuče ljude na svoju stranu. Okončao je svoj život doživjevši dob od 76 godina, a smrt je dočekao u gradu Noli u Kampaniji. Pred smrt je upitao prijatelje koji su bili oko njega za mišljenje o tome da li je dobro odigrao ulogu u komediji koja se zove život. Njegovu historijsku ulogu mnogi su doživljavali iznimnom iako vladaju i protivriječnosti oko karaktera njegove ličnosti.⁴²

⁴² H. A. Maškin, 1952, 331, 332, 334, Augustova nasljedna dinastička politika i njegova smrt

KNJIŽEVNA ANALIZA KLJUČNIH TAČAKA

Eneida kao djelo u cjelokupnom pogledu odgovara u grčkoj književnosti proslavljenoj Ilijadi i Odiseji, a zbog velikih sličnosti jako je bitna usporedba i analiza ova dva djela. Neka vrsta „rimske tradicije“ je bila u preuzimanju ponajviše grčkog uticaja, a to je obično bilo tako u slučaju učitelja i učenika. Takav je ujedno bio i općeniti stav rimske književnosti prema grčkoj i to nipošto nije bilo skriveno nego otvoreno i naglašeno. To isto tako nije za rimsku književnost bilo mjerilo originalnosti i kvaliteta.⁴³ Kako Eneida u sebi nosi sva moguća proročanstva i razvijanja teorija o postanku rimske civilizacije, tumači i većinu slavni vladavina. Velika uloga i značaj je data samoj dinastiji Julijevaca, čiji prvi predstavnik je bio Enejin sin Jul odnosno Askanije. Po njemu su Julijevci i dobili ime, a kod ovog njihovog spominjanja u rimskoj historiji primjetan je jasan cilj pisca Eneide. Za razliku od Homera kod kojeg su oni prikazani kao fikcija i mogućnost, Vergilije im daje slavu. To je ciljano veličanje rimskog naroda kroz dinastiju Julijevaca koji postaju preko njega uzor vladarske porodice Rima. To daje Rimljanima izuzetan ugled, što i jeste bila uloga Vergilija koji je želio da prikaže rimski narod kao dostojan vladanja svijetom. Homer ovaj dio o rimskim dinastijama predstavlja kroz izvjesne pretpostavke, pa je jasno da kod Vergilija imamo dosta odstupanja u tom pogledu. Od ostalih sličnosti uočavamo i silazak u Podzemni svijet, iako je smisao spominjanja ovog dijela, odlomka u potpunosti različit kod obojice pisaca. I ovdje se Vergilije potrudio da „iskoristi“ duše umrlih koje „prognoziraju“ svijetlu budućnost i slavu za rimski narod. To je najava koja nije data u sadržaju ovog epa a odnosi se na period koji nastupa Augustovim dolaskom na vlast, a postaje najmoćniji period rimske historije. U svemu tome vidimo mješanje historijskih činjenica sa mitskim pričama, jer pjesnik ima veliku potrebu da uveliča smisao svog djela. On se ogleda u što većoj proslavljenosti njegovog glavnog junaka i njegove misije, kao i već navedene slave rimske države. Najveće razlike između Homerovog i Vergilijevog stvaralaštva je iznijeta kroz njihovo gledište glavnih junaka. Jer Homerovi junaci se uklapaju u jedan svakidašnji obrazac o tumačenju junaka antike, a Vergilijevi imaju dosta protivriječnosti. Oni nisu podesan materijal za dublju književnu analizu jer su predstavljeni potpuno transparentno. Poseban primjer za to je Eneja sa svojim slijepim praćenjem i izvršavanjem naredbi bogova, ali kroz njegovu ličnost prikazan je i njegov rascijep u pogledu osjećanja. U tome se razlikuje od mnogih antičkih likova i junaka pa se između ostalog tako ispoljava sva tragičnost emocija kroz vezu sa Didonom. To je rijetkost da rimski književnici ovako nastupaju, jer tu vrstu „stila“ sigurno nisu preuzeli od grčkih uzora, gdje nemamo emocije nekog junaka ni u kojoj varijanti.⁴⁴

⁴³ V. Zamarovsky, 1985, 59, o uticaju grčke mitologije i književnosti na rimsku

⁴⁴ Vergilije, 2003, 18, 19, usporedba sa Homerovim epovima i analiza kroz razlike u Eneidi i Ilijadi, Odiseji gdje vidimo različitosti kod junaka kod ovih pjesnika ali i u pogledu sadržaja i ciljeva kojim su se rukovodili u pisanju svojih djela

Možemo primjetiti jednu sistematičnost pri iznošenju historijskih događaja u Eneidi, pa smo na adekvatan način upoznati sa rimskom historijom. Ali postoji mogućnost da to nije uopšte bio cilj Vergilija da zadovolji ovaj zadatak i da je njegova ambicija drugačija. On je samo iskoristio sve te događaje i antički osjećaj vremena da dadne formu svom djelu. Izražajnom širinom je obuhvatio radnju u epu pa kroz junaka Eneju on u stvari proslavlja i Augusta. Ovo gledište je moguće, jer u mitsko vrijeme postoje ovakve prefiguracije. Isto tako Vergilije je svjestan svog veličanja junaka, vladara, države...a i tek na kraju opisivanja. U Eneidi je Vergilije dokazao da nije ugrozio umjetničku cjelovitost djela zbog ideološkog smisla. Jer je taj idejni momenat u Eneidi bio samo jedan dio u izgradnji kompletne cjelovitosti djela. Nije izostala ni reprezentativnost kroz ideologiju ovog vremena koja je kompletirala ovaj stil pisanja.⁴⁵

O gradu Troji koja predstavlja domovinu Vergilijeovog junaka dosta se polemizalo u historijskim krugovima. Jer ovaj grad je u svoje vrijeme bio jedan od najviše utvrđenih i najsigurnijih gradova i kako je često njegov vladar kralj Prijam govorio „niko ne može osvojiti zidine Troje“. One su bile ogromne visine, a okolo njih je bio čist i pregledan prostor, pa su branitelji Troje imali preglednu situaciju u pogledu ko dolazi ispred kapija grada. Sam Vergilije je odlučio posjetiti ovaj grad prije nego što ga je spomenuo u Eneidi, ali i pored toga primjetna su neka njegova odstupanja od historijskih činjenica. Kako mitologija kaže grad Troja je nastao tako što su se stanovnici Krete u vrijeme gladi uputili da osnuju koloniju. Stigli su u Frigiju a ispod jedne planine koju nazvaše Ida u čast Apolona i ostaše. Druga verzija je nešto drugačija a kaže da su Atenjani bili osnivači Troje u Frigiji. Troja se nalazila na vratima Helesponta, što joj je pružalo dobar strateški položaj ali isto tako bilo je uzrokom mnogih napada sa svih strana. Ovaj grad je tako napravio Helespont glavnim centrom svih dešavanja a prije svega trgovinom, između Istoka i Zapada. Kako vidimo mnogi su se dičili da su bili njeni osnivači i Grci i Krećani i Frigijci su svojatali tu čast. Vergilije se tu poziva na Grke, a to je teško dokazati iz razloga što je ovaj grad mnogo puta bio uništavan i razaran. Moguće je da je osnovana i desetak puta, a Homer je opisuje kao grad u kojem imamo Trojance, Dardance i Ilijce. Najvažnije je pitanje razloga Trojanskog rata, koji je to razlog natjerao bogove i ljude da vode tako dugotrajan desetogodišnji sukob. Da li je Helena, žena Menelajeva koja ga je prouzrokovala, trebalo da zavadi Istok i Zapad? Moguće je i da je ovaj rat poslužio da proslavi junake i junačko doba kad je vođen, ali stvarne pobude bogova koji su odlučili da on bude vođen nisu rasvijetljene. Ipak trojanski rat je historijski događaj i bez obzira šta je njegov neposredni uzrok on je vođen i zbog trgovine. Troja je uvijek imala najviše koristi na Crnom moru.⁴⁶

U djelu Eneida je prisutno mnogo opisa kao književnih oblika izražavanja koja pjesnik Vergilije koristi kako bi što jasnije dao sliku događaja o kojima piše. Ovakav oblik pisanja i izražavanja je

⁴⁵ Vergilije, 2003, 16, 17, razna moguća odstupanja koja su primjetna kod pjesnika Vergilija u njegovom djelu Eneida

⁴⁶ R. Grevs, 1991, 532, 547, 607, uzroci pada grada Troje i razlog početka rata između Grka i Trojanaca

bio jako učestao u ovom periodu nastanka ovog epa i mnogi književnici pored Vergilija su ga koristili. Na ukupno osam mjesta u djelu imamo ovakav način izražavanja, pomoću ekfrazе, tj. opisivanja, a to su : freske Didonina hrama, njeno posuđe, ogrtač sa Ganimedovim likom, vrata Apolonovog hrama u Kumi, Enejin štit, Turnov štit, kipovi predaka kralja Latina, Palantov kaiš za mač. Prvi opis se vezuje za događaj kad je Enej trebao da se susretne sa kraljicom Didonom i to u blizini hrama boginje Junone. Dok je čekao kraljičin dolazak, Enej je primjetio naslikane prizore u hramu i stao s pažnjom i divljenjem da ih posmatra. Ove slike su govorile više od samih riječi, jer su predstavljale svjedoke događaja iz prošlosti, a isto tako i sadašnjosti iz koje je i Eneja. Na jednoj od slika on je ugledao borbu između junaka : Ahila i Hektora, a i mnoge druge slike su prikazivale ilijske bitke. Enej je vidio i sliku koja je prikazivala ishod sukoba između Ahila i Hektora i kako kralj Troje Prijam preuzima mrtvo tijelo Hektora, svog sina. U narednim slikama Enej je prepoznao i svoj lik kao i neke od junaka iz svog doba i tako je posmatračima dao priliku da vide ove događaje kroz njegovo viđenje. Opise ovih događaja daje nam i Homer u svojim slavnim epovima Ilijada i Odiseji. Posebna pažnja je posvećena opisu Apolonovog hrama u Kumi, gdje Enej dolazi u potrazi za proročanstvom. Jer najslavnija sibila – Apolonova proročica, Dejfoba, imala je Eneji prenijeti objavu gdje je trebalo po želji bogova da izgradi svoje kraljevstvo. Vrata Apolonovog hrama su jedna vrsta umjetničkog djela. Tu imamo prikazana tri prizora : Androgejevu smrt, Pasifaju i Minotaura i Dedalov kretska labirint. Androgej je poznat u mitologiji kao sin od kralja Minoja i Pasifaje a njegova smrt je bila tragedija za njegovog oca. On je odlučio da kazni one koji su bili krivci za smrt njegovog sina. Androgej je bio hrabar junak koji se takmičio u borbama sa mnogim ratnicima, pa je najvjerovatnije okončao od ruke nekog od svojih suparnika. Misli se da ga Atinjani nisu voljeli pa su mu napravili zasjedu i mučki ga ubili. Zato je njegov otac želio uništiti Atinu, pa je napao ovaj dobro zaštićeni grad. Ipak Atina je pružila žestok otpor i nije poražena. Onda se Minos dosjetio i zatražio je pomoć od vrhovnog boga, tražeći mu da uništi ovaj grad. Došla je kuga i poharala Atinom, a njeni stanovnici svjesni svoga grijeha tražili su iskupljenje od Minosa. Minos je tražio od njih da prinose žrtvu svake godine u vidu sedam mladića i sedam djevojaka za Minotaura. Pasifaja je bila žena kralja Minosa, a njen sin Minotaur, polu – čovjek, polu – bik, čuvan je u labirintu koji je bio sagrađen ispod Minosovog dvorca u Knososu. Ovaj opis vratnica hrama je jako specifičan.⁴⁷

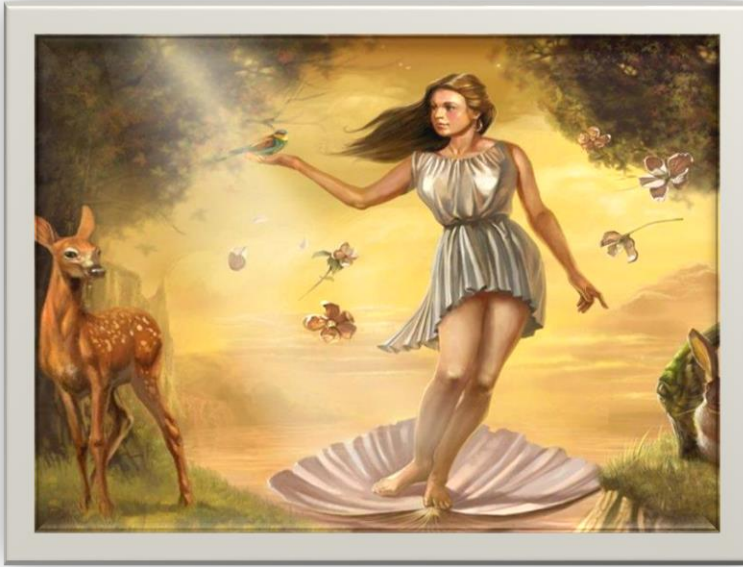
Još originalniji i poznatiji je sljedeći opis, a to je onaj koji opisuje štit junaka Eneja. Ovaj štit je posebno za Eneja napravio bog Vulkan na molbu njegove majke boginje Venere. Ona je bila svjesna da će njenom sinu biti potrebno jako i moćno oružje koje će mu pomoći da ostvari sve svoje planove i zadatke. Zato je zamolila Vulkana da iskuje oružje kojim će se Enej moći odbraniti od svakog neprijatelja. Tako je nastao ovaj štit, koji na sebi ima razne ukrase oslikane na svom prednjem dijelu. Ovi ukrasi su doprinijeli njegovoj ljepoti ali i drugom, dubljem njegovom značaju. To je zbog toga što su na njemu prikazani i događaji iz legende kojom se

⁴⁷ I. Novak, 2008, 88, 90, o pojedinim antičkim junacima i njihovoj ulozi u grčkoj mitologiji

objašnjava nastanak grada Rima. Tu je oslikana slika sa vučicom koja hrani slavne blizance Romula i Rema, oslikan je i grad Rim, rimski vladari, Cezar i drugi hrabri ratnici. Enejin štit je bogato oslikan i pokazuje ratnički život Italije u prošlosti uz jasnu poruku da pokaže slavu i moć Rima. Ukupno je oslikano devet prizora na Enejinom štitu a on je takođe po svom opisu vrlo sličan sa onim koji ima Ahil i čiji je opis dat u Ilijadi. Još jednu ekfrazu pjesnik je upotrijebio prilikom spomena oluje koja je prikazana odmah na početku spjeva. Oluju je poslala vrhovna boginja Junona želeći da se „otarasi“ Eneje i Trojanaca jer ih je mrzila. Ova oluja je bila samo početak njenog ispoljavanja negativnih emocija prema njima, a postojali su i razlozi za to. Jer Junona je bila mnogo ljuta na trojanski narod a sve je počelo sa njenim strahom od novog rata, koji bi kako je bila obavještena počeli upravo Trojanci. Boginja je mislila da Trojanci hoće da razore grad Kartagu, koja joj je bila posebno draga. Zbog svoje mržnje Junona je pokrenula strašno nevrijeme, koje je zahvatilo Tirensko more, kojim su plovili Enej i njegovi ljudi. Željela je potopiti sve njihove lađe i spriječiti da one dođu do Lacija koji im je bio cilj. Nevrijeme je mnogo pogodilo Trojance koji su imali ogromne štete, zbog mora koje je divljalo i velikih valova koji su prijetili da će ih „progutati“. Ipak oluja je prestala jer su se umiješali drugi bogovi koji su bili na strani junaka Eneje, pa su smirili more i vjertove. Junona nije uspjela u svom naumu, pa je bila još više ljuta, jer je morala tražiti nove, druge načine kako će pobjediti Trojance.⁴⁸

U analizi bogova koji se spominju u djelu vidimo da je njihov uticaj od presudnog značaja za sudbinu ljudi a naravno i glavnog junaka. Imamo vrhovne bogove, dosta njih koji su prikazani u različitim „ljudskim“ ulogama. Ta antropomorfnost je identična kao kod grčkih bogova, a osim vanjskog izgleda koji je ljudski, bogovi imaju i ljudske osobine. Primjer su boginja Afrodita koja pokazuje pozitivne emocije - ljubav, i boginja Junona sa negativnim emocijama - mržnja. Bogovi se naprosto „utrkuju“ sa svojim uticajem i sve se pretvara u neku vrstu takmičenja i među njima kao i među junacima. Jer bitno je pokazati svoj uticaj i ko od njih je najviše moćan, pa svi oni sebi biraju „miljenike“ među ljudima, gradovima, narodima... Time i oni dolaze u određenu suprostavljenost i stoje na različitim stranama. Neki od bogova su podržavali određene gradove i javljaju se kao zaštitnici tih gradova. Ipak od svih bogova je najveći ugled i uticaj imao vrhovni bog - bog Jupiter. On je prikazan kao jako pravedan i uvijek je donosio ispravne odluke, a nije dozvoljavao nikakva suprostavljanja od strane drugih bogova. Jupiter se zainteresovao za sudbinu junaka Eneje i imao je plan za njega, a to nekim bogovima nije odgovaralo. Naročito njegovoj ženi vrhovnoj boginji Junoni, koja je bila zajedno s njim na tronu. Da se ne bi otvoreno sukobila s njim, ona ispotiha radi protiv Trojanaca, da Jupiter ne bi to primjetio. Na kraju, ipak je morala da se povuče kad je došlo do dvoboja između Turna i Eneje i okončanja tog dvoboja. Junona je svjesna da ne može protiv Jupitera, ali dosta odgađa ono što je trebalo da se desi. Ona ima dosta svojih pomagača među bogovima, a jedan od njih je bog vjetera Eol, koji joj dokazuje svoju odanost. U grupi bogova koji su bili na strani Trojanaca je bio i bog morskih

⁴⁸ Vergilije, 2003, 54, navedene ekfrazе iz ovog djela

dubina, Neptun. I boginja ljubavi, Venera koja je bila i majka Eneja je na njegovoj strani, i ona budno prati sva dešavanja koja imaju veze s njenim sinom. Venera nije bila toliko vična ratovanju kao što je to bila Junona, ali je bila od pomoći Eneji i Trojancima sa svojim savjetima. Ona je u potpunosti uključena u Enejin život, nastoji da ga zaštiti i da bude pored njega kad mu je potrebna. U više navrata je

baš kod ove boginje ispoljena ova njena požrtvovanost i majčinska briga. Venera je bila boginja koja je bila zadužena da širi lijepo raspoloženje i ljubavna osjećanja, pa njen uticaj doživljavamo kao pozitivan. Imala je posebnu sposobnost iscjeljenja što vidimo kada je tu moć upotrijebila da bi pomogla Eneji koji je bio ranjen. Venera je rođena iz morske pjene, a kad se osjeti njen prejak uticaj gubi se razum zbog snage emocija. Nestretna kraljica Didona je osjetila njen prejak uticaj. Inače jako blagonaklona prema ljudima ova boginja je najviše pomoći donijela Eneji. Ona uspijeva da mu pomogne više puta, a takođe je sklona davanju dobrih savjeta svojim miljenicima. Svakako je Venera imala veliku ulogu u svemu vezano za Enejin cilj, a on je znao slušati njene savjete.⁴⁹ KAKO JE OPISANA BOGINJA VENERA

U potpunosti suprotna boginji Veneri jeste boginja Alekta, koja je sinonim zla i donosi nedaće, sukobe i ratove. Ona se nalazila pod velikim uticajem vrhovne boginje, iako se ova nije morala posebno truditi da je pridobije na svoju stranu. Alekta je bila niže rangirana na ljestvici bogova i bilo joj je u interesu da pokaže svoju moć a i dosta joj je laskalo da od nje vrhovna boginja traži pomoć. Zato se pridružila Junoni u savezu protiv Trojanaca i požurila da ispuni sve što joj se zadalo. Alekta je letila na svojim strašnim krilima i sijala smrt svuda kuda je nailazila. Otišla je i u odaje princa Turna da ga nagovori da se pokrene u rat protiv kralja Latina jer je on dao ruku svoje kćeri „nekom“ strancu a ne njemu, Turnu. Time je pogodila pravo u cilj, pa Turno žuri sa oružjem da se suprostavi Latinu i da mu se osveti za sramotu koju mu je nanio. Alekta je tako uspjela da posije sjeme zla, sumnje i budućeg sukoba. To je bila prava uloga ove boginje i ona se trudila da je što bolje realizuje harajući zemljom i donoseći razmirice, nemire i mnogo neprijateljstava među ljudima. A onda je sve to primjetio i bog Jupiter, a Junona je znala da se

⁴⁹ P. Salem, 2008, 60, 64, o osobinama koje imaju pojedini bogovi, njihovim sklonostima i ulozi koja im je dodjeljena od strane vrhovnog božanstva

pretjerala pa je pozvala Alektu i poručila joj da se zaustavi. Jer lako se moglo zapasti u nemilost kod boga Jupitera. Alekta se povukla nakon toga, svativši da je uradila dovoljno. Boginja Alekta je bila strašna svojom pojavom i izazivala je strah kod svakog a bitno je bilo imati je na svojoj strani. Obično je boravila u Podzemlju, a osim straha je mogla izazvati i ljutnju svojim jakim uticajem. Od njenog uticaja se nije moglo pobjeći i njena uloga je obično bila negativna. Pripisivale su joj se loše stvari, a bila je zadužena i za uspostavljanje ravnoteže kod raznih poremećenih odnosa među ljudima. Obično bi donosila osvetu, vraćajući za učinjenu nepravdu i ponekad su i sami bogovi zazirali od nje.⁵⁰

⁵⁰ Vergilije, 2003, 13, 44, 87, uticaj bogova i osobine nekih od njih koji se spominju u djelu a to su Jupiter, Junona, Venera, Neptun, Eol i Alekta

Književna analiza glavnih junaka

Junaci koji su prikazani u djelu Eneida teže sticanju slave. Ako bi izgubili život u tome dosegali bi vječnost, a njihova imena bi ispisivala historiju. Ovakva svijest je postojala kod svih hrabrih ratnika antike i te primjere vidimo posebno u epu Eneida, Ilijada i Odiseja. U opisivanju ovakvih junaka vide se samo superlativi, počev od njihovog fizičkog izgleda, njihove snage i njihove hrabrosti. Ovi junaci ne nose nimalo skromne epitete, svi oni su hrabrošću nenadmašni. Ovakvi ratnici su prikazani u najboljem svjetlu, oni ne posustaju pred preprekama i ne boje se ničega. Junak Enej je kao glavna ličnost epa prikazan kao jedan idealan vođa svog naroda, koji je spreman i sposoban da podnese sve za ostvarenje svog cilja i cilja svog naroda. Njegov narod mu daje snagu i uz njih on ima snage da istraje u svakom iskušenju i da savlada sve prepreke na svom životnom putu. Enej je opisan kao osoba koja nema posebno istaknute svoje lične ciljeve pa ih i ni ne ostvaruje. Jer jedini njegov interes, cilj je vezan za riješavanje sudbine njegovog naroda. Ta velika požrtvovanost koju pokazuje prema svom narodu mu je uveliko uzvrćena. Jer uz Eneju uvijek stoje svi njegovi ljudi i on ima sreće da su svi oni na njegovoj strani. Vergilije više puta opisuje njegove vrline kao i fizički izgled, upoređujući ga čak sa kakvim bogom. Kako kaže nalikovao je bogu „i licem i plećima“ a zbog svoje ljepote zapao je za oko i kraljici Didoni. I ne samo ljepotom već i ostalim iznimno vrijednim osobinama koje su mnogi prepoznali kod njega. Kad je Enej govorio svi su ga morali slušati, jer se sa velikom pažnjom i iskreno posvećivao svojim sugovornicima.⁵¹

Posebno mjesto zauzima opis još jednog junaka a ovaj put se radi o junaku koji se nalazio na suparničkoj strani, odnosno bio je protivnik glavnog junaka. Radi se o princu Turnu, koji zauzima posebnu ulogu u spjevu Eneida. On se ovdje jako često spominje, možda čak i gotovo isto koliko i junak Enej. Imamo dosta opisa njega i njegovih poduhvata koji u nama izazivaju divljenje, a i onih koji nas bacaju u dilemu o Turnovom karakteru. Turno je prikazan kao mikenski princ, koji je ušao u sukob sa Enejom zbog istih namjera ili interesa. A to su : nasljeđe, vlast i brak sa princezom Lavinijom. Turno predstavlja poraženu stranu, iako se kroz događaje u spjevu ne pokazuje i ne dokazuje kao slabija strana. Naprotiv on je prikazan u sjajnom svjetlu, kroz sve moguće pozitivne osobine kao hrabar, vješt i moćan ratnik. Jedino je možda još Enej opisivan na takav velepnan način. Junak Turno je bio iznad svih ostalih svojih zemljaka po svojim osobinama, a naročito po svojoj vanjštini. Izgledao je fascinantno sa svojom pojavom i višim rastom od ostalih, što znači da je bio izrazito visok. Isto tako je bio i najljepši od svih, po skladnim crtama lica i sa vitkom građom tijela. Bio je jako uočljiv kao takav, a osim ovih upečatljivih fizičkih osobina, imao je i druge osobine vrijedne hvale. Nije se po hrabrosti mogao porediti ni sa jednim junakom, jer je nadmašivao sve. Turno je izlazio kao pobjednik iz svih svojih borbi, sve dok se nije pojavio Enej. Tada počinje patnja za njega i sve muke koje je morao doživjeti. Iako je

⁵¹ Vergilije, 2003, 23, opis Enejev kako ga predstavlja Vergilije prilikom susreta sa kraljicom Didonom i njegovog dolaska u njenu zemlju

predstavljao veliku opasnost sijući strah kod trojanskih ratnika, na kraju je osjetio poraz od Enejine ruke. Dok nije pobijeđen, Turno je dosta puta pokolebao Trojance, jer je svaki njegov napad bio učinkovit. Ubio je mnoge koji su mu se našli na putu i odveo ih u smrt. Turno je bio plemenitog roda, princ, a smatrao se oštećenim, jer je očekivao da kralj Latin proglasi njega za svoga nasljednika i da mu ruku svoje kćeri Lavinije. Ali kralj je odabrao Eneju i Turnu ne preostaje ništa drugo već da ratom dokazuje svoje pravo. Ovdje se uopšte ne spominju osjećanja princeze Lavinije, a niti ove dvojice junaka, Turna i Eneja prema princezi. Ispada da se taj brak želio samo kao jedan dokaz moći, onog koji pobijedi.⁵²

Kralj Latin je bio vladar Lacija i otac princeze Lavinije, koji je bio opterećen jednim drevnim proročanstvom. Ovo proročanstvo, koje je davno prorekao jedan stari prorok je govorilo o dolasku hrabrog ratnika iz daleke zemlje. Taj ratnik je jedino mogao dovesti italsku zemlju do moći i uspijeha, a Latin je tog ratnika vidio u Eneji. Zato je kad ga je ugledao da dolazi, sa velikom počasti i dočekao i tada je odlučio sudbinu mnogih. Odredio je Eneju za svog nasljednika, a nije htio da sluša ostale koji su ga nagovarali da to ne čini. Jer Enej je bio potpuni stranac kog niko nije znao. Ipak svi su isto tako znali za proročanstvo, a Enej je „ličio“ na ratnika iz proročanstva, koje je Latin namjeravao ispuniti. Ostali na dvoru su reagovali podjeljeno, a Latinova žena, kraljica je bila protiv ovakvog braka i kraljeve odluke. Ona nije nimalo simpatisala Eneju, jer za nju je on bio tuđinac i bila je mišljenja da je za njenu kćerku bolji neko drugi, koga barem poznaju. Njen izbor je bio princ Turno, mnogo prikladniji jer su znali ko je on, pa je na sve moguće načine pokušavala da kralj Latin promjeni mišljenje. Ipak Latin je po tom pitanju bio vrlo odlučan i vidio je samo Eneju kao svog nasljednika. Ova odluka će ga poslije skupo koštati i zažaliće na kraju što nije slušao savjete mnogih.⁵³

Junaci Enej i Turno koji se najviše spominju u epu su bili veliki rivali, i njihov sukob je opisan na dosta mjesta. Oba junaka su imali izuzetne sposobnosti, tako da ni njihov dvoboj nije mogao završiti tako brzo. Takođe su imali isto tako vrlo jake motive i pokretače za sukob. Pri tom se misli prije svega da su htjeli dokazati da je njihovo uverenje ono pravo, tj. da se bore za ispravne stvari. Djelimično su obojica bila u pravu, jer Enej se borio za svoj narod, i kako bi im stvorio državu koju su bogovi obećali. A Turno je želio osvetu jer je mislio da je to trebala biti njegova uloga, da bude vladar i nasljednik kralja Lacija. Ali uluda su bila ova njihova saplitanja, jer su bogovi već bili odredili njihovu sudbinu. Oni su odlučili ko će od njih dvojice imati više sreće i snage da pobijedi. Turno je bio svestan svojih slabosti, jer ga je spoznaja o proročanstvu činila nemoćnim, ali nije imao namjeru odustajati. On ostaje odlučan do kraja, iako je

⁵² Vergilije, 2003, 107, o antičkim junacima, Mikencu Turnu koji se suprostavio Eneji zbog istih interesa, tj. želje za prijestoljem koji bi se dobio brakom sa princezom Lavinijom

⁵³ Vergilije, 2003, opis ličnosti kralja Latina i njegovih razloga prilikom odabira nasljednika

svjestan odluke bogova, koji mu nisu bili naklonjeni. Turno nije želio ispasti kukavica zato se ne povlači, već nastavlja borbu.⁵⁴

ZAKLJUČAK

Posmatrajući događaje u Vergilijevom djelu Eneida doživljavamo mogo različitih osjećanja i to naročito usmjerenih prema likovima koji su prikazani ovdje, kao i prema njihovim postupcima. U svemu tome preovladava emocija divljenja i posebne pažnje kojom nas zaokuplja glavni junak. Sve djela za koja je zaslužan glavni junak su uzrok našeg divljenja, pa sa velikim uzbuđenjem pratimo izlaganje pjesnika. Pjesnik epa sa jednom lakoćom iznosi događaje i uobličava ih u cjelinu. Primjetimo i da to radi sa jednim redoslijedom pa se djela nastavljaju jedna na druga odnosno imaju hronologiju. S tim da je nekim događajima dat i poseban značaj pa su oni detaljnije opisani.

U ovom djelu smo svakog momenta naglašeno svesni prisustva „neizbježnosti“ koja dosta uspješno, često nagovještava dalji tok radnje. U okviru spomenute cjeline na prikladan način su iznijeti događaji koji prikazuju jasnu sliku ovog vremena rimske historije. Možemo primjetiti da je pjesnik više nego voljan i zainteresovan da nam opsežno govori o tome. U svemu tome možemo primjetiti da je postojala pozitivna energija koja se pokrenula za realizaciju ove pjesnikove zamisli. Iako znamo da sam pjesnik nije sa oduševljenjem prihvatio ovaj za njega težak zadatak, pisanja o najmoćnijem periodu za rimsku državu. Ipak ne možemo ustanoviti da djelo nosi ikakav negativan prizvuk, već se težilo da se da pozitivan i skladan ton u pisanju. Uglavnom su izbjegnuti ti negativni prizori, osim što možemo vidjeti u jednom događaju kako je negativna energija „prostrujala“ između Turna i Eneja, dvojice junaka, koji su bili predodređeni „za odmjeravanje snaga“ zbog svih svojih sposobnosti. Jer o njihovom dvoboju govori se kroz cijelu radnju u spjevu, i okončanje tog dvoboja se sa nestrpljenjem očekuje. Ovdje vidimo i svjesno pjesnikovo „otezanje radnje“ da bi se još više tako uticalo na pažnju kod čitaoca.

Djelo je završeno s jednim sretnim krajem, koje ujedno predstavlja i dokaz pobjede „boljeg“ junaka i to nam izgleda kao pobjeda dobra nad zlim. Sam završetak djela dolazi nakon očekivane radnje i događaja koji su dugo nagovještavani. I pored toga kao čitaoci ovog djela ostajemo pomalo zatečeni sa jednim osjećajem da „slijedi nastavak“ u nekom drugom djelu, ili nekom drugom prilikom. Ostajemo pod dojmom kraja u smislu da on izgleda kao da nije sve završeno, kao da radnja ima nastavak, kao da nije kraj...Kao u serijama sa nastavcima, kad bi se ovo djelo moglo postaviti u takvu interpretaciju onda bi sigurno imali ovakav dojam. Samim tim imamo osjećaj da će se ispričati još neka priča naslonjena na ovu...

Naravno potreba da se ovaj spjev doživi na adekvatan način iziskuje određeni napor, koji je na sebe prihvatio pjesnik, njegov tvorac. Ali i oni koji će tumačiti ovo djelo ili ostala koja prate historiju rimskog naroda i države suočiće se sa ovim problemom. To naravno neće umanjiti njegovu veličinu ili značaj koji je stekao kroz sve generacije koje su ga prihvatile. I koje su upoznale i shvatile poruku ovog djela. Jer historija slavi pobjednike. A velika historijska uloga koja je namjenjena glavnom junaku proslaviće ga kao i državu koja je nastala i dugo opstala, kao

rezultat te slave. S tim će i pjesnik opravdati svoj ugled i slavu u svim književnim i historijskim krugovima. Pjesnik koji nije nimalo odstupio od nametnuto ratnički osobenog izbora teme svog djela, te vječne teme rata. Jer rat, sukob, rivalitet javlja se kao vrsta životnog izbora u periodu o kojem govorimo. Pjesnik svojim nevjerovatnim vještinama u svu tu „ratnu radnju“ umeće događaje iz svakodnevnog života.

I kraj je sve rekao sa svojom porukom da je pobjeda na strani dobra a i da tu zlu nema mjesta. Tako čovjek dobiva neko olakšanje kad zna da na kraju svaki uloženi trug nešto vrijedi ako se izbori za krajnji cilj. I daje nadu da se borbom može pobjediti svaki strah i nesigurnost na koje nailazimo na putu ka cilju. Takav osjećaj nam je itekako potreban da bi se moglo istrajati u toj svojoj borbi, a da se ne posustane. Da se ne napuste svoji ideali i ciljevi kojima težimo, a koji zahtjevaju određenu žrtvu i odricanje. Jer sve govori da će rezultata na kraju biti...Ovaj pozitivan kraj uliva optimizam čitaocima čineći nas odlučnijima u svim našim borbama.

SAŽETAK

Već na samom početku djela pjesnik nas upozorava na značaj koji će dati bogovima u svom djelu. Glavni junak Enej je bio u nemilosti jedne od boginja, vrhovne boginje Junone koja je proganjala njega i njegove ljude. Tako ih se htjela „rješiti“ dok su plovili Tirenskim morem, pozvavši boga vjetrova Eola da pošalje svoje jake vjertove i izazove oluju. Samo zbog pomoći boga Neptuna, boga mora Enej se spašava, pa vidimo da su Eneji neki bogovi i nakloni. Tačnije većina njih, što ćemo ustanoviti poslije, a najviše njegova majka boginja Venera. Ona ga tješi nakon što su se spasili iz oluje i dospjeli na obalu Libije. Jer vrhovni bog Jupiter je bio na strani trojanskog junaka Eneje, i to će se kraju pokazati i presudno. U Libiji Enej se sreće sa kraljicom Didonom, koja je ovdje vladala i koja mu je ukazala dobrodošlicu. Između njih će se kasnije razviti i drugi osjećaji, privrženosti i ljubavi, ali ni to neće zadržati Eneju ovdje. Njegov cilj je kako je i ispričao Didoni odlazak u Italiju, zemlju gdje će stvoriti svoju državu. Njegovo putovanje u potrazi za tom zemljom je započelo kad su on i njegovi ljudi pobjegli iz svoje domovine Troje. A Troja je uništena u trojanskom ratu, pa su je morali napustiti. I Enej je u tom ratu dosta izgubio, oca i svoju ženu, a jedino je spasio sina, koji je putovao zajedno s njim. Kraljici Didoni Enej priča o bjegu iz Troje i kako su Grci uspjeli da lukavstvom nadmudre i savladaju Trojance. Jer napravili su zamku u vidu ogromnog drvenog konja u kog su stavili svoje ratnike i ostavili ispred vrata grada. Kralj Troje je pogriješio kad je odlučio unijeti ovaj „poklon“ Grka i time je ugrozio sve svoje ljude. Odredio im je u svom neznanju i patnju i nestanak. Ipak pojedinci su se spasili i putovali sa svojim vođom, Enejom. On ih je vodio u novu budućnost, u obećanu zemlju, gdje će moći ponovo izgraditi svoj život. Iz tih razloga Enej i Trojanci su morali napustiti zemlju kraljice Didone i krenuti u dalju potragu. Nažalost Didona je Enejin odlazak shvatila isuviše tragično i usljed siline svojih emocija prema njemu, oduzela je sebi život.

Junak Enej će tek poslije saznati ta to, a njega će put odnijeti na različita mjesta u potrazi za svojom novom domovinom. On dolazi do Kume, gdje pronalazi svećenicu, sibilu koja mu proriče slavu sudbinu ali i nedaće i prepreke prilikom ostvarivanja ciljeva. Najvažniji cilj Enejinog dolaska do kumske svećenice je želja da siđe u podzemni svijet i vidi još jednom svog oca Anhiza. Znao je da mu svećenica može pomoći u tom naumu, a sa ocem se nije uspio pozdraviti pa je to želio učiniti. U Podzemlju će naići na mnoge opasnosti, kao i prije silaska jer je morao uraditi neke zadatke koje svećenica traži od njega. Enej je uspješan u tome, iako uvijek može računati na pomoć svoje majke, Venere koja prati kao i većina bogova njegovo kretanje. Dat je jako detaljan prikaz podzemnog svijeta, sa dosta opisa pojedinih njegovih djelova i bića koja su ovdje boravila. Junaka Eneju su čekala brojna iskušenja u Donjem svijetu, koja u njemu izazivaju strah, čuđenje i nevjericu, ali on je istrajan da vidi oca. U tome na kraju i uspijeva, sreće se Anhizom koji ima mnogo toga da mu kaže, od proricanja sjajnog uspijeha i ostvarenju ambicija, do upozorenja da nastupa kroz život mudro i pravično. Enej je nakon opraštanja i razgovora sa ocem mogao krenuti dalje, u ostvarivanje svojih ciljeva.

Pored susreta sa ocem značajan je i susret sa Didonom koju je napustio i od koje je pokušao bezuspješno da dobije oprost. Taj susret je iskazan kao jedini junakov neuspjeh koji ne smanjuje njegovu veličinu. Nakon Podzemlja, Enej je opet na moru i plovi prema Laciju, gdje se iskrcava sa svojim ljudima. Dolazi do cilja svog putovanja a ovdje se sreće sa kraljem ove zemlje Latinom, koji je vrlo zadovoljan zbog njegovog dolaska. U Eneji on vidi ispunjenje svoje želje za očuvanjem svog nasljeđa, jer kralju je još davno proreknuto da će ga nasljediti

stranac koji će oženiti njegovu kći i unaprijediti njegovu zemlju. U tom uvjerenju Latin prima pridošlice u svojoj zemlji ukazujući im svu potrebnu počast. Nije svako zadovoljan takvim nastupom kralja, jer nekima je uskraćeno pravo koje je dato Eneji, koji je stranac. Turno je mikenski princ koji je računao da će dobiti nasljedstvo i kraljevu kći pa je razočaran postupkom kralja i traži način za osvetu. Boginja Junona, čije neprijateljstvo nije nikad prestalo prema Eneji i trojanskom narodu, u Turnu vidi šansu da se obračuna s njima. Zato u savezu sa još jednom boginjom, Alektom, koja je sinonim zla, zagovara sukob do kojeg će i doći, između Eneje i Turna. Ovaj sukob će se proširiti i uzeće globalnije razmjere pa će ratovati narodi i zemlje, Trojanci protiv Rutulaca. Baš kako je Eneji i proreknuto od strane kumske svećenice i oca Anhiza.

Jasan je značaj proročanstava u epu, koja imaju svoj uticaj na događaje, a i mnoge ličnosti u djelu se nalaze u tom uticaju. I na kraju ova proročanstva se ostvaruju, obistinjuju, pa znači da relizuju stvarnost u nekom pogledu. Turno je pod uticajem Alekte, pa se pokreće protiv kralja Latina, optužujući ovog da ga je izdao. Stavlja mu do znanja svoja očekivanja i okreće se protiv njega, spreman da brani svoju čast, koja mu je najvažnija. Latin mu spominje proročanstvo i svoju nemoć, ali to je sve uzalud jer Turno se odlučuje na rat protiv Eneja, kojeg vidi kao uljeza. Ovdje imamo prikazano podjeljenost strana koje su u sukobu, pa tako neki staju na stranu Turna, kao što je Latinova žena Amata, pa i kći Lavinija, a neki na stranu Eneje, kao kralj Latin. Tako se okreću i bogovi, i radnja se odvija dalje u pravcu razješnja sukoba. To ide dosta sporo, zbog isprepletenosti raznih događaja koji se dešavaju u toku toga...

Uglavnom sukob između Trojanaca i Rutulaca je vođen kroz nekoliko žestokih okršaja u kojima su obje vojske bile na velikim ljudskim gubitcima. Po hrabrosti su se najviše isticali dva junaka, Turno i Enej, i prvi čak i više iako ne predstavlja centralnu ličnost. I nije odabran kao miljenik bogova, što važi za Eneja, koji više taktikom i srećom reklo bi se postiže uspjeh. Turno je dosta

spominjan kao junak bez premca, kako on sam kaže dok nije došao Enej, kad počinje njegova muka. Jedan od najznačajnijih poduhvata Trojanaca je pohod Eurijala i Niza u neprijateljski logor, gdje su uspješno izvršili diverziju, ubivši dosta suparnika. Ali sreća ih nije pratila do samoga kraja, pa gube živote u susretu sa većom vojskom koja je Rutulcima stizala kao pojačanje. Bitke su prikazane u nekoliko etapa, sa promjenjivom srećom za oba suparnika a težilo se direktnom dvoboju između Turna i Eneje. Jednom prilikom kad je već sve bilo dogovoreno, da će do dvoboja i doći, on je prekinut jer su Rutulci krenuli da pomognu svom vođi Turnu.

Ipak na kraju, vrhovni bog Jupiter kojem je bilo u interesu da se sukob okonča je odlučio da se sve treba završiti. Jer boginja Junona je „otezala“ krajnji ishod, pokušavajući i nemoguće da spasi Turna, zajedno sa Turnovom sestrom, boginjom Juturnom. Ali svi bogovi su se morali pokoravati vrhovnom bogu i to je bilo jasno. A on je izabrao pobjednika i to junaka Eneju. Enej polazi u dvoboj sa Turnom i iako je ranjen u nogu nekom zalutalom strijelom, on nastupa hrabro želeći da pobjedi. I Turno je hrabar, ali nedostaje mu privrženost bogova, prije svega Jupiterova. On je svjestan toga pa u nekim situacijama djeluje kolebljiv, što ga čini ranjivim i daje mogućnost suparniku da djeluje. Enej je to znao upotrijebiti i riješiti ovaj sukob u svom interesu. Turno gubi život, Enej je pobjednik, a najveću žrtvu podnosi Turnova sestra boginja Jugurta koja polazi u smrt za njim od tuge. Enejin narod je spasen i sve njih čeka bolje sutra...

REZIME IN ENGLISH

From the beginning of the poem, the poet warns us of the importance he will give to the gods in his work. The main character Aeneas was at the mercy of one of the goddesses, the supreme goddess Juno, who was persecuting him and his men. So she wanted to „get rid of them“ as they sailed the Tyrrhenian Sea, inviting the god of wind Eurus to send their strong winds and cause a storm. From the help of the god Neptune, the god of sea, Aeneas is saved, and so we see that Aeneas has the affection of some gods. In fact most of them, what we will see later, most notably his mother goddess Venus. She comforts him after they escape from the storm and reach the coast of Libya. For the supreme god Jupiter was on the side of the Trojan hero Aeneas, and this will prove crucial in the end. In Libya, Aeneas meet Queen Dido, who reigned here and welcomed him. Later, other feelings, attachments and love will develop between them, but neither will keep Aeneas here. He told Dido that his goals were to depart for Italy, the country where he would create his own state.

His journey in search of the land began when he and his men fled their homeland of Troy. Troy was destroyed in the Trojan War, so they had to abandon it. And Aeneas lost a lot in that war, his father and his wife, only to save his son, who traveled with him. Aeneas told Queen Dido the story of escaping from Troy and how the Greeks managed to cunningly defeat and overcome the Trojans. For they made a trap in the form of a giant wooden horse which held their warriors and they left it outside the gates of the city. King of Troy made a mistake when he decided to bring this „gift“ from the Greeks and with that he endangered all of his people. Yet individuals saved themselves and traveled with their leader, Aeneas. He led them to a new future, to the Promised Land, where they would be able to rebuild their lives. For this reason, Aeneas and Trojans had to leave Queen Dido's land and go on a quest. Unfortunately, Dido realized Aeneas' departure was too tragic, and because of the intensity of her emotions towards him, she took her own life.

The hero Aeneas will find out about this later, because he will be taken to different places in search of his new homeland. He comes to the Godfather, where he finds a priestess, a Sibyl that foretells his glorious destiny as well as adversities and obstacles in achieving his goals. The most important goal of Aeneas' arrival at the Priestess of Godfather is the desire to go down into the Underworld and see his father Anchises once more. He knew that the priestess could help him with this plan, and he did not have a chance to say goodbye to his father, so he wanted to do it. He would encounter many dangers in the Underworld, as before his descent, as he had to do some of the tasks that the priestess asked him to do. Aeneas is successful in this, though he can always count on the help of his mother, Venus, who, like most gods, follows his movements. A number of temptations in the Underworld awaited Aeneas' heroes, which in him evoke fear,

wonder and disbelief, but he persevered to see his father. In the end he succeeded, he meets Anchises who has much to say to him, from prophesying great success and realizing ambition, to being warned to perform through life wisely and justly. After their farewell and forgiveness and talking with his father Aeneas could move on to achieving his goals.

In addition to meeting his father, there is also a significant encounter with Queen Dido that he left and from which he tried unsuccessfully to obtain forgiveness. That encounter is shown to be the only failure of our hero which does not diminish his greatness. After the Underworld, Aeneas is at sea again, sailing to Lazio, where he disembarks with his men. He arrives at the destination of his journey and here he meets the king of this country, Latinus, who is very pleased with his arrival. In Aeneas he sees the fulfillment of his desire to preserve his inheritance, for it is long ago foretold that the king would be succeeded by a stronger who marry his daughter and advance his country.

It is in this belief that Latinus welcomes newcomers to their country, giving them all the honors they need. Not everyone is satisfied with such a performance by the king, because some are denied the right given to Aeneas, who is a stranger. Turnus is a Mycenaean prince who is hoping to get an inheritance and king's daughter, so he is disappointed with the king's actions and is looking for a way to get revenge. The goddess, Eris who is synonymous with evil, she advocates a conflict that will occur between Aeneas and Turnus. This conflict will expand and take on a more global scale, and will wage war between nations and countries, the Trojans against the Rutulians. Just as Aeneas was prophesied by the goddess priestess and father Anchises.

The prophecies of this epic are clear, and they have great significance, and many personalities in the work are in this role. And in the end, these prophecies come true and are realized, so they are a representation of reality in some respect. Turnus is influenced by Eris, so he moves against king Latinus, accusing him of betraying him. He lets him know his expectations and turns against him, ready to defend his cheek, which is most important to him. Latinus mentions his prophecy and his powerlessness, but this is all in vain as Turnus decides to fight against Aeneas, whom he sees as an intruder. We have here shown the divisions of the conflicting parties, so some stand on the side of Turnus, such as Latin wife of Amata, even the daughter of Lavinia, and some on the side of Aeneas, as king of Latinus. This is why the gods turn, and the action goes on in the direction of resolving the conflict. This is going quite slowly, due to the interplay of various events that are happening during this time.

Mostly the conflict between the Trojans and the Rutulians was driven by several fierce battles in which both armies suffered great casualties. The two heroes, Turnus and Aeneas, stood out the most for their bravery, and the first even more, though he was not a central figure. And he was not chosen as a favorite of the gods, which is true for Aeneas, who with tactics and luck

achieves his goals. Turnus was mentioned a lot as an unmatched hero, as he himself says, until Aeneas came, as the ordeal began. One of the most important endeavors of the Trojans is the march of the Euryalus and the Nisus to the enemy camp, where they successfully diverted, killing many rivals. But luck did not follow them to the very end, so they lost their lives in the encounter with a larger army that came to the Rutulians as reinforcements. The battles were shown in several stages, with varying fortunes for both rivals, and a straight duel between Turnus and Aeneas was sought. On one occasion when it was already agreed that a duel would take place, he was interrupted because the Rutulians were going to help their leader Turnus.

However, in the end, the supreme god Jupiter, who was interested in ending the conflict, decided that everything should end. Because the goddess Juno „delayed“ the ultimate outcome, even trying the impossible to save Turnus, along with Turnus's sister, goddess Juturna. But all the gods had to obey the supreme god and that was clear. And he chose the winner, the hero Aeneas. Aeneas starts a duel with Turnus, and although he is wounded in the leg by a stray arrow, he performs bravely in order to win. Turnus is brave too, but he lacks the affection of the gods, above all Jupiter. He is aware of this, so in some situations he acts hesitant, which makes him vulnerable and allows his rival to act. Aeneas knew how to use this and resolve this conflict in his interest. Turnus loses his life, Aeneas is the victor, and the greatest sacrifice is made by Turnus's sister goddess Juturna, who goes after him with grief. Aeneas's people are saved and awaiting is a better tomorrow.

LITERATURA

- 1) Eneida - Publius Vergilius Maro, Sarajevo, 2003. god.
- 2) Bogovi i junaci u grčkoj i rimskoj mitologiji – Iva Novak, Zagreb, 2008. god.
- 3) Junaci antičkih mitova ; leksikon grčke i rimske mitologije – Vojtech Zamarovsky, Zagreb, 1985.god.
- 4) Lica bogova – Petar Salem, Zagreb, 2008. god.
- 5) Rimska mitologija – Stewart Perwne, Zagreb, 1986. god.
- 6) Memento antičke mitologije – Stjepan Puljiz, Zagreb, 2009. god.
- 7) H. A. Maškin – Historija Starog Rima, Beograd, 1952. god.
- 8) L. Trocki – Historija antičke književnosti, Beograd, 1980. god.
- 9) Robert Grevs – Grčki mitovi, Beograd, 1991. god.
- 10) N. A. Kun – Legende i mitovi Stare Grčke, Novi Sad, 1984. god.
- 11) Miloš Đurić – Historija rimske književnosti, Beograd, 1969. god.

KRATKA BIOGRAFIJA

Rođena sam 21.11.1976. godine u Sarajevu, gdje sam završila osnovno, srednje i visoko obrazovanje. Period 1992 - 1995.godine za vrijeme agresije BiH provela sam u svom rodnom gradu. Za vrijeme rata i poslije njega sam završila srednju školu. Nakon završetka rata upisala sam Filozofski fakultet u Sarajevu koji sam završila i diplomirala na temu - Grad Rim kod prof.Envera Imamovića 10.2.2010. godine. Nakon toga sam odradila pripravnički ispit u trajanju od godinu dana i položila stručni ispit. Radila sam u više osnovnih i srednjih škola u Sarajevu, a najduže vremena, pet godina u JUSŠ Poljoprivrede, veterine, prehrane i uslužnih djelatnosti u Sarajevu. Trenutno radim u JUSŠ Treća gimnazija i OŠ Aleksa Šantić u Nedžarićima, kao nastavnik historije.

Uz posao upisala sam i II ciklus - Nastavnog smjera, na Katedri za historiju, Filozofskog fakulteta u Sarajevu. I položila sve ispite sa Odsjeka sa uspjehom.